

КРИТИКА Й РЕЦЕНЗІЇ.

Соціальні науки.

ІСТОРИЧНИЙ МАТЕРІЯЛІЗМ.

Є. Л. СПІРІДОВІЧ-ЄФІМОВ. **Матеріалізм XVII і XVIII віків.** Вид. «Червоний Шлях». 1925. Стор. 93. Ціна 60 коп.

Центральним методкомом Головополітосвіти при Н.К.О. У.С.Р.Р. названу працю Єфімова ухвалено для радпартшкіл. Це дає підставу ставити до книжки певні вимоги. На жаль, ухвала Центрального методкому зовсім не гарантує того, що книжка відповідає цим вимогам.

По-перше не відчувається суцільності, стійності, закінченості в праці. Вражіння таке, що це—або виривок з якоїсь більшої праці автора, або—не зовсім опанований, передуманий і зведений в систему матеріал, з яким авторові довелося мати до діла. Метод викладу—історична хроніка, уривки з творів відомих дослідників матеріалізму XVII і XVIII віків (Ф. Ланге—«Історія матеріалізму», Плеханов—«Очерки по истории материализма», К. Маркс—«Про французький матеріалізм» XVIII віку, Деборін—«Введение в философию диалектического материализма»). Тому праця не дає вичерпуючого, суцільного історично-матеріалістичного пояснення матеріалізму XVII і XVIII віків. А це-ж основна вимога для такої праці, призначеної для шкіл, ухваленої методкомом.

Друга вимога до книжки, призначеної для шкіл,—це доступність; так би мовити літературність викладу. Праці майже всіх буржуазних вчених з філософії—це для звичайної смертної людини якась малозрозуміла кабалістика, логічна спекуляція. Але винуватити за це буржуазних філософів не доводиться: вони писали свої твори не для робітників, не для радпартшкіл, а для таких же як самі буржуазних читачів, що знались на тій спекуляції (мали змогу вивчити її на філософських факультетах буржуазних університетів). Інакше повинні викладати ці мудрі речі радянські вчені, соціалісти. Ім треба брати приклад з Леніна,

який «наймудріші» речі завше викладав так, що їх може читати і розуміти не лише пересічний інтелігент, але навіть і свідомий, політично-грамотний робітник. Яскравий приклад праця Леніна—«Матеріалізм і емпіриокритицизм». На великий жаль Спірідович-Єфімов більше наслідує буржуазних вчених (що до форми викаду, звичайно), як Леніна. Читати його праця—не аби який труд, і хіба лише шкільний примус (необхідність «здати» предмет) примусить сидіти за нею і «смакувати» її, чи, як кажуть—«гризти граніт науки».

Тепер до другого дефекту книги: її мови. Чи винен тут методком і Спірідович-Єфімов—не відомо. Але мова цієї книжки—це просто якась кара для читача. Доходить місцями до того, що не можна ніяким чином зрозуміти цілих речень. На першій же сторінці читаємо: «Крім безправства особи, що входила в склад організації за часів феодалізму була ще ціла низка верхів—панства і покірливих васалів». Ніяк не можна зрозуміти, яку думку сховав автор за цими словами.

Далі. Мова пересякнута русизмами. Назви творів чужоземних авторів (англіїців, німців то-що) перекладено чомусь на російську мову, а не на українську (коли автор не захотів подати їх в оригіналі): «Року 1745 вийшла з друку «Ест е с т в е н н а я и с т о р и я д у ш и» Ла-Метрі», Вольней в «Катехизисе французького громадянина» писав... і т. д. складається таке вражіння, що немов-би вчені всього світу писали свої твори російською мовою. Певна річ, що такі помилки викликані лише не уважністю автора та недоглядом редактора, але вони не додають «до куті меду».

Висновок: Праця про матеріалізм XVII і XVIII віків на українській мові потрібна. Книжка Спірідович-Єфімова, на жаль, задовольнити її ніяк не може, навіть і після ухвали її методкомом. Авторів не пошкодило б добре переробити її.

П. Хрисюк.

МАРКСИЗМ.

В. АДОРАТСЬКИЙ. Науковий Комунізм Карла Маркса. Частина перша, переклав з рос. Анд. Річ. Держвидав України, 1924, стор. 126, 8^о Ц. 75 к.

Підхід до матеріялу, який автор поставив собі за мету обробити, являється дуже доцільним, бо дає читачеві в зрозумілих словах пізнати той ґрунт, на якому зродився науковий комунізм (марксизм). В першому розділі обговорюється утопійний соціалізм зі всіма його атрибутами (приналежностями) так сучасними, як і пізнішої дати (анархізм, старший і новіший (меншовицький) дрібно міщанський соціалізм і т. и.). В другому розділі подає коротку біографію Маркса і Енгельса з поясненнями основ їхньої науки, а в третьому переходить автор до докладного викладу марксівської філософії (діалектичного матеріалізму). Автор освітлює її добре підібраними прикладами так, що кожен параграф зразу становиться зрозумілим навіть для читача, що не має серйозної підготовки в цій науці. В четвертому розділі обговорюється історичну теорію (соціологію) поодиноких філософських дисциплін (мораль, право, держава).

Переклад читається легко, мов оригінал. Зроблений він вміло, мова гарна, може служити зразком для інших перекладачів.

Книжка надається не лише як підручник для наших губ. та окрпартшкіл, її можна рекомендувати й взагалі студенству вузів для докладного вивчення.

М. Кузняк.

КАРЛ МАРКС. Наймана праця і капітал. Переклад з мімецької за редакцією Сергія Вікула «Червоний Шлях», Харків 1924, ст. 66. Ц. не зазначено.

На Україні відчувається гостра потреба в приступній, що до ціни й змісту, соціально-економічній літературі. То більше треба вітати видання творів основоположників марксизму.

Видавництво «Червоний Шлях», очевидно, ступило на цю стежку й має замір продовжувати працю, розпочату в цій царині в-вом «Космос», яке ще до свого об'єднання з «Червоним Шляхом» розпочало було видавати Марксові твори.

Зміст цієї роботи Марксової вже досить відомий, значіння цієї книжки так само ясно й очевидно. Лишається сказати кілька слів про самий переклад, про його мову.

Термінологія заведена перекладачем (а може й редактором) в цім перекладі не завжди відповідає поширеній і, можна вважати,

більш-менш усталеній попередніми українськими виданнями соціально-економічного характеру. Так в цьому перекладі замість слово «робочий» (час, день то-що) вживається слово «робітний» (ст. 3, 4, 9, 15, та инш.), а на сторінці 14 навіть трапляється вираз «робітничий час», що в перекладі на російську має значити: «рабочи́е время» (той час, що робітникові належить).

Назви міст перероблені не зовсім заразд так Бруксель, Бруксельський перероблено в «Брисельський», «Цюріх» — у «Ціріх».

Трапляється по-де-куди досить невеликих фразеологічних зворотів, як от — «питання виринає» (ст. 7), або звороти відкинуті за останній час, так замість сказати «Маркс безумовно погодив-би був старий виклад... з своїм новим поглядом», перекладач пише — з своєю новою точкою погляду» (ст. 8).

На сторінці 17 надібуємо навіть таке речення: як от — «за поштучної плати річ мається та само», що цілком не відповідає духові української мови.

На стор. 31, 46, 66 трапляється слово «стосунково», «стосунковий» в значінні — «відносний», «релятивний», що показує на неуважність перекладача, бо по інших місцях він вживає слово релятивний, отже воно для нього відомо.

Отже висновок такий. Наші перекладачі часом вживають різної термінології в книгах соціально-економічних. Причиною до цього відсутність сталої, виробленої й відповідними авторитетними установами ухваленої термінології з поля наук соціально-економічних. Наспів давно час про вироблення цієї термінології. Видання її в значінній мірі усунуть кострубатість, що спостерігаємо в різних авторів і перекладачів.

П—ц.

Марксизм и национальная проблема.

Сборник статей Отто Бауэра, К. Каутского, И. Сталина и С. Семковского. Предмова С. Діманштейна. ДВУ. 1924. Стр. XVI + 256. Ц. 90 коп.

Коли б роботи, що вміщено до цього збірника, треба було б розташувати в логічно-хронологічному порядку, то довелось б почати з викладу книги О. Бауера («Национальність і соціал-демократія»), майстерно зробленого С. Семковським (стр. 45—143), й закінчити статтю С. Семковського «К философии национальной проблемы» (стр. 1—44). Книга О. Бауера з'явилась в 1906 року. Статті К. Кавтського (1907), І. Сталіна (1913) й С. Семковського (1918—1924) — є критичний перегляд думок

О. Бауера. Таким чином, збірник цей є щось суцільне, оскільки він знайомить з поглядами австрійських соціал-демократів на національне питання в довійськові часи й дає всебічну й поглиблену критику цих поглядів. Кавтський критикує визначення О. Бауера національності, як національного духу, що створюється в наслідок спільності історичної долі того чи іншого народу. Замість цього непевного поняття «національний дух» Кавтський висуває, як основну прикмету національності, мову. Разом з тим Кавтський заперечує аристократичне тлумачення національної культури, що є, за Бауером, витвором лише пануючих клас. Звідси Кавтський логічно відкидає висунуте Бауером завдання соціалізму причалити нарід до національної культури. На думку Бауера, в соціалістичному суспільстві, національності розвиваються як найповніше, і національні різниці виявляються як найяскравіше. Практичне Бауеровське розв'язання національного питання («національно-персональна автономія») також викликає з боку Кавтського низку заперечень. І. Сталін так само починає з установлення національних прикмет. В супереч Кавтському він вважає, що національність створює не одна якась прикмета, а ціла сукупність (спільність мови, території, економічного життя, психічного складу). Відкидаючи Бауерове розв'язання національної справи, І. Сталін зазначає, що не можна пристосувати вироблені в інших країнах рішення до російських умов, і захищає, всупереч не лише Бауеру, але й бундовцям, що засвоїли

думку останнього, — ідею територіально-політичної автономії.

Нарешті, С. Семковський, давши нарис марксівського вивчення національного питання, скупчує критичну увагу на головній теорії О. Бауера — теорії національної аперцепції. Визнаючи аперцепцію за емпіричний факт, автор, природно, вважає неможливим надати їй того матафізичного значіння, що за Лейбніцом і Кантом надає їй Бауер. Разом з цим відпадають всі ті висновки, що Бауер робить з своєї теорії. На прикінці книги вміщено досить повний показчик літератури по національному питанню. Дуже задавлена передмова С. Діманштейна, писана перед XII з'їздом партії.

Такий склад збірника. Він має великий теоретичний інтерес. Мав рацію складач збірника, підкреслюючи значіння національного питання нині, коли Європа борсається в тенетах національних протиривень, коли прокидається скід і вимагає задоволення своїх національних прав. Збірник не розв'язує, звичайно, всіх справ, зв'язаних з національною проблемою й не дає всіх потрібних для розв'язання її матеріалів. Він мав завдання, — і треба визнати його здійсненим, — дати основні теоретичні віхи для розв'язання складної проблеми. Треба побажати успіху цьому збірникові, а також продовження цієї початой справи освітлення національних питань. Особливо треба побажати, щоб як найскорше було надруковано велику роботу С. Семковського по національному питанню, з котрої тут наведено уривки.

♥ Н. Пакуль.

ЛЕНІНІЗМ.

„Шлях до Леніна“. — Читанка за загальною редакцією Е. Квірінга. — Серія — „Від Лютого до Жовтня“.

№ 1. Н. ЛЕНІН. — **Перший етап першої революції.** Стор. 36, ціна 8 коп.

№ 2. Н. ЛЕНІН. — **Завдання пролетаріату в нашій революції.** Стор. 40, ц. 9 коп.

№ 3. Н. ЛЕНІН. — **До гасел.** Стор. 16, ц. 4 коп.

№ 4. Н. ЛЕНІН. — **Уроки революції.** Стор. 22 ц. 6 коп.

№ 5. Н. ЛЕНІН. — **Більшовики повинні взяти владу; марксизм і повстання.** Стор. 16, ц. 4 коп.

№ 6. Н. ЛЕНІН. — **Чи вдержать більшовики державну владу.** Стор. 60, ц. 11 коп.

№ 7. Н. ЛЕНІН. — **Криза наблизилась.** Стор. 18, ціна 5 коп.

Ми є свідки того явища, як все більше зростає цікавість до літературної спадщини тов. Леніна. Тому можна лише привітати стремління кожного радянсько партійного видавництва піти назустріч читачеві виданням окремих збірників, що охоплюють певне коло питань, висунених нашою сучасністю. На жаль, більшість наших видавництв забуває, що для величезної маси читачів надто важко засвоювати Леніна по повному збірникові його творів. Так само й окремі, інколи товсті й коштовні збірники на певну тему — теж є заважкі для більшості непередготовленого читача.

Тому треба вважати цілком своєчасним і дуже потрібним видання видавництвом «Червоний Шлях» бібліотечки по питаннях ленінізму. Вся бібліотечка укладається, виходячи з такого принципу: 1) її розбито на окремі серії; 2) кожна серія охоплює відпо-

відне коло питань; 3) кожна серія складається з окремих невеликих книжечок. До кожної серії книжок так само, як і до кожної книжки, є передмова редактора (редактором цієї серії—т. Е. Квірінг).

Незначна ціна так всієї серії в цілому, як і окремої книжки, з одного боку, вичерпуючі, розраховані на найнепідготовленого читача передмови до кожної серії й книжки, з другого боку,—усувають перед масовим читачем останні перепони що до вивчення лєнінізму.

Ця серія, що рецензується, охоплює головні моменти епохи від лютого до жовтня.

Ще будиши за кордоном, вдалені від подій, що розгорталися в Росії, спіраючись на неправдиві факти, що їх перекручувала закордонна буржуазна преса, Ленін, все ж, завдяки марксистському аналізу революційних сил, зумів у своїх «Листах», накреслити той дійсний план, що за ним мала піти і пішла надалі революція. (№ 1 «Перший етап першої революції»).

Можна напевне сказати, що тільки приїзд Леніна з-за кордону і висунені ним тези про задачі пролетаріату в революції, дали можливість покінчити з тими хитаннями, які ще були до цього часу в лавах комуністичної партії. Тези Леніна за 4-е квітня 1917 року, про «завдання пролетаріату в нашій революції», як проект платформи пролетарської партії, було прийнято на квітневій конференції партії більшовиків (№ 2—«Завдання пролетаріату в нашій революції»).

Статтю Леніна про гасла було присвячено вирішенню протиріч, які сталися через те, що на початку революції в Радах, головну роль відігравали угодовські елементи, а за владу рад більшовики агітували в масах. (№ 3—«До гасел»).

Уроки революції—(в зв'язку з невдалим виступом робітничих мас у Петрограді 3—5 липня 1917 року), лист Леніна до Центрального, Петроградського та Московського Комітетів партії більшовиків, по питаннях повстання, та підготуванню його; марксистська теорія повстання; різниця поміж марксистським і бланкиським підходом до революції, необхідні умови для того, щоб повстання було переможним; розгляд питання про те—«чи вдержать більшовики державну владу»;—всім цим питанням присвячено 4, 5 6 і 7 книжки серії цієї бібліотеки «Шлях до Леніна».

Повторюємо: видання видавництвом «Червоний Шлях» розрахованої на найширше коло читачів лєнінської бібліотеки можна тільки вітати.

Разом із тим треба вказати, що в слідуючих виданнях, на які безумовно не доведеться довго чекати, необхідно збільшити кількість приміток, що пояснюють читачеві незрозумілі йому слова та окремі події.

Всі книжки видано чепуренько і ціна (6—8 коп.) невелика.

А. Солов'йов.

Е. КВІРІНГ. Зачатки ревизии ленинизма у Преображенского. Вид. второе «Червоний Шлях» 1924 р.

Ця невелика брошура т. Квірінга, що вийшла вже другим виданням, уявляє з себе передрук його статті з журналу «Більшовик». Преображенський у своїй книжці «В. И. Ленин» та статті «Марксизм и ленинизм», надрукованій у журналі «Молодая гвардия», говорить, що світова війна народила лєнінізм, що поміж Леніном до 1914 р. і Леніном після 1914 року немає логічного зв'язку, що другий Ленін не зв'язаний всіма коріннями з Леніном першого періоду. Т. Квірінг своєю статттю викриває всю неправдивість і неправильність цих думок. До своєї помилки Преображенський доходить через багато неправдивих передумов. Він говорить, що наша революція 1905 р. не відрізнялася принципово від інших буржуазних революцій, а тому вся роль більшовизму до 1914 року полягала в роботі на користь буржуазно-демократичній революції. Т. Квірінг доводить всю неправильність його думок. Говорячи про більшовизм до 1914 року, Преображенський стверджує, що нічого специфічного в нашому більшовизмі, в порівнянні з традиційним марксистизмом, не було. Тов. Квірінг, цілком справедливо нагадує Преображенському те загально-відоме, що ще у 1905 році більшовики висували диктатуру пролетаріату і селянства, як неминуче, що необхідно буде в разі цілковитої перемоги революції у нас в Росії; а диктатура пролетаріату та селянства дуже мало схожа з «традиційним» марксистизмом. Далі Тов. Квірінг вказує, що і в національному питанні, і в питанні про відношення до війни, погляди т. Леніна не можна розривати на дві частини, до 1914 року і після нього. Питання про істотність і коріння лєнінізму остільки важливе, а т. Преображенський з цього приводу наробив стільки плутанин, що брошура т. Квірінга є цінний підручник для кожного партійця, бо допоможе розібратись в цьому питанні.

Хібною для цієї брошури є слідуюче—занадто коротко викладено де-які місця. В популярній брошурі для широкого кола читачів, по такому важливому питанню, як селянське питання в більшовизмі до 1914 р., сказано лише дві фрази «кому же неизвестно, что крестьянская политика один из китов большевизма с 1905 г. та «именно большевики с 1905 г. правильно оценили роль крестьянства». Оце і все. Читача, докладно незнайомого з історією партії, ці дві фрази не переконують, треба було б хоч двома словами сказати—в чому ж полягає цей «один из китов большевизма» 1905 року.

Бушуев.

ЛЯДОВ М. Н. Історія розвитку російської комуністичної партії (1898—1923). Червоний Шлях. 1924 ст. 112, ціна 80 к.

Це переклад з останнього видання (1923 р.) відомої книжки Лядова «25 лет Р.К.П.» без ніяких змін і редакційних додатків. Містить у собі ця книжка п'ять розділів: 1. До утворення партії. 2. Як розвивалася партія й революція. 3. Партія в роки реакції. 4. Війна і партія. 5. Партія та революція.

Вже самі назви розділів говорять за те, що це є лише конспектом двадцятип'ятирічної історії бойового авангарду пролетаріату. І звичайно, протягом усіх 112 сторінок перед читачем, як у калейдоскопі мінливо пролітають скалки барвистої і кривавої часом історії боротьби молоді ще класи і росу її авангарду. Цей же брак місця і бажання автора не обминути по можливості ні одного значнішого моменту з історії партії зробив те, що автор зовсім ніде не подав і спроби економічного уґрунтування всіх змін руху робітничого, як і змін в стані партії за вищезазначений період. Це ще збільшує калейдоскопічну легкість матеріалу і

трудність його фіксації в голові читача. В низці вже досить великий, монографічних і збірних праць з історії Р.К.П. книжка т. Лядова ще довго матиме місце як стислий конспект, що влучно відзначає особливо значні і барвисті моменти з життя партії; не дивлячись на конспектовість він буде захоплювати читача. Українською ж мовою це є поки що найсолідніша книжка з історії партії і через це вона набуває особливої цінності.

На превеликий жаль ні автор ні редакція не подали ще одного розділу: Р.К.П. і Комінтерн, через що зникає з історії момент величезної ваги що до характеристики Р.К.П. прояв світового значіння ніби штучно, замкнено у вузькі рамки хатнього масштабу.

Переклад зроблено добре і досить точно, зі знанням питання (що досі ще не часто трапляється в перекладах політичної літератури).

Загалом, не дивлячись на запізнення (це ювілейний начерк) книжка ця знайде певне місце на ринку і прислужиться нашим партшколам, що особливо на провінції у вічі не бачуть ще й досі солідної партійної літератури українською мовою.

Т. Воля.

ЮНАЦЬКИЙ РУХ І КОМСОМОЛ.

Комсомольська бібліотека. Червоний Шлях. 1924.

1. V. Всеукраїнська конференція Л.К.С.М.У. ст. 153 ц. 40.

2. Тарханов О. До Ленінського призову ст. 45. ц. 25.

3. Зінов'єв Г. Що таке комсомол та чим йому треба бути. Ст. 44 ц. 15.

4. Квірінг Е. Завдання Ленінського Комсомолу. Ст. 22. ц. 10.

5. Бухарін Н. Політвиховання молоді та Ленінізм. Ст. 39. ц. 20.

6. Ломанін А. Заповіти Ілліча та юні піонери. Ст. 126. ц. 40 к.

7. Цетлін Е. Міжнародний юнацький день Ст. 51. ц. 30.

8. Ніколенко А. і Макар О. Робітничка молодь і революція. Ст. 15. ц. 7.

Ми об'єднали в цю групу брошури, що мусили-б іти під спільною назвою, скажемо «Бібліотека комсомольця» з підрозділами— «серія політична; історична» то-що. Фактично всі ці книжечки чомусь мають назви «Бібліотека Комсомольця», «Комсомольська бібліотека» «Бібліот. Комсом.»—серія жовтневої революція» і... просто без назви ні серії, ні бібліотеки.

Ми поставили брошури логично зв'язані змістом в їх логичний же послідовності. Розділити їх можна на дві групи: серія по-

літична (перші 6 назв) і серія історична (решта 2 назви).

В першій групі: «V Всеукраїнська Конференція ЛКСМУ»—є просто добре, старано підобраним офіційним керуючим матеріалом минулої конференції; можна лише пожаліти, що видано цей матеріал дуже пізно (конференція відбулася 7-го липня!) і тільки руською мовою, хоча на цій конференції, як і на VI З'їзді ЛКСМ, питання про роботу на селі мало-чи не головніше значіння.

Три дальші брошури: т. т. Тарханова, Зінов'єва і Квірінга говорять на ту саму тему: завдання ЛКСМ, спираючися на доповідь т. Леніна на III з'їзді КСМ та пунктах програму II з'їзду (що з'їздом були потім ухвалені) по суті кожен з них дає мало нового (рівняючи її до інших) і тільки т. Тарханов подає досить великий вступ історичного характеру, та ще хіба різниця в тім, що дуже ясно і логично написано Зінов'євим, з підкресленням моменту роботи на селі, і не зовсім добре виділено головні моменти з завдань ЛКСМ у т. Квірінга.

Як більшість навіть дрібних праць тов. Бухаріна, змістовно і цікавою є його доповідь на VI з'їзді Р.Л.К.С.М. «Політвиховання молоді та Ленінізм». Крім того, що ще і ще раз тут т. Бухарін підкреслив спільність і неподільність Леніна теоретика і тактика, але на цілій низці прикладів того

як робив, як обробляв і угрунтовував свої виступи т. Ленін, прикладів здебільшого невідомих і для багатьох товаришів старшого покоління. Після цієї доповіді мабуть не лишилося вже у жодного слухача старих вагань: «наука чи політика» — висновок один «немає науки без політики і не може бути дійсної політики без науки» і цей висновок ясно і логично випливає з зазначеної доповіді. Ця брошура ніби поглиблює зазначені три попередні.

Наче доповненням і закінченням цієї групи є досить велика книжечка Ломакіна «Заповіді Ілліча та юні піонери». Уложено їй з любов'ю, дбайливо вибрано думки Ілліча про дітей, дитячу працю, дитячий рух, багато подано уривків-спогадів близьких Ленінові товаришів про те, як ставився він до дітей, багато споминів і самих дітей. Зміст і порядок матеріалу досить добре малюють історію і завдання юного покоління другого резерву партії. Дуже вдало підібрано думки т. Леніна, що у книжці їх вжито як заголовки розділів (усіх 10.) Загалом книжка лише приємне враження.

Поганенько вийшли малюнки, очевидно винний більше папір, бо кліше добре і підібрано малюнки доладно. Погано, що малюнки «сліпі» «об'єктивні» просто «в чоботарні» «читають», тоді як у такій літературі конче потрібно подавати конкретно—хто, де саме, як це випадково лишилося на деяких кліше з Чернігівщини.

Книжечка цікава. Стоїть вона ніби посередині між попередніми і двома останніми історичними брошурами.

Брошура Цетліна в живій формі подає історію юнацького руху і його організації у нас і за кордоном. Червоною смугою проходить момент упертої боротьби молоді проти консерватизму, опортунізму. Навіть на цім скороченім матеріалі яскраво бачиш, що молодь—передовий, завзятий, самовідданий борець за комунізм, що стихійно, інстинктивно виходить у перші лави в найважчі моменти боротьби за пролетарську справу. Писано видно з любов'ю і подано матеріал досить різнобарвний і цікавий.

Остання книжечка т. т. Николенко й Макара є додатком до рецензованих у цьому ж числі... нової книги спогадів А. Ситниченко. Малює вона молодь Одеси з 1917 р. до 18 січня 1918 року—початку радвлади в Одесі. Матеріал дуже не повний, що збереглося в пам'яті, але подано його дуже цікаво—подано розмови, думки юнаків різних течій в справі гострих моментів революційної роботи. Це надає ніби живої реальності малюнкові, що саме бракувало т. А. Ситниченкові. Але все таки надто стисло, бо чувається, що автори подали далеко не весь матеріал, що мали.

Тарас Воля.

СИТНИЧЕНКО А., **Молодеж в царском подпольи**. С предисловием С. Белокриницкого. Комисия по истории движения молодежи при ЦККМУ Украины. «Молодой Рабочий». 1924. Стор. 48. Ціни немає.

СИТНИЧЕНКО А. **Гетманське підпілля**. ЦККМУ. Бібліотека комсомольця. Серія «Жовтнева революція» Червоний Шлях» 1924 р. Стор. 20. Ціна 10.

Ці дві зовсім маленькі брошури кешенькового формату, не дивлячись на свій розмір дають багато цікавого. Вже досить багатий матеріал з історії КСМУ зібрано в різних статтях та замітках на шпальтах комсомольських журналів, але, оскільки нам відомо, це перша спроба подати більш менш систематично, хоч і коротко, огляд перших кроків розвитку юнацького руху на Україні.

Друга книжка ніби продовжує першу. Перша подає відомості про зародження першої суто пролетарської юнацької групи на Україні в Києві 1915 р. в умовах жорстокої реакції військової доби. Друга окремим малюнком подає часи гетмансько-німецької реакції, в тім самім Києві, з участю тих самих юнаків, але вже досвідчених, усталених, певних, загартованих повсякчасною роботою на волоску від лютої смерті.

Те, що автором є один з активніших співучасників і один з перших членів юнацької Київської групи надає цим двом уривкам надзвичайної щирості і теплоти, але це-ж видко заважає авторові докладніше спинитись на настроях молодих та фактах участі молоді в підготовчій роботі підпілля то, що. Друга половина «Гетманського підпілля» подає з цього матеріалу трохи більше. Автор правду каже, що історію може написати тільки колектив, але мимоволі хочеться нагадати авторові, що кожний член колективу мусить докладніше зафіксувати свій досвід, бо кожна подібна брошура мусить не лише подавати цікавий малюнок з життя молоді, а й вчити молодші покоління на досвіді старших, що пройшли найлютіші часи цілої низки підпілля. Книжечки читаються з великою цікавістю, стануть уступом до історії руху молоді на Україні, і треба було видати їх одною мовою, бо вони разом є чимсь суцільним, а різна мова їх механічно розриває. Українську мову слід краще виправити від упертих граматичних помилок (тільки чотири—пять) і зовнішності укр. видання надати веселішого вигляду, як скажемо у російського, а не лишати ту казньщину мертвого шрифту в жалібній рамці, як це зроблено з цим виданням.

Т. Воля.

ПОЛІТИКА.

ЄВГЕН БРАТИН. Сучасна Польща.
«Червоний Шлях», 1925, стор. 87.
Ціна 65 коп.

В планах західного імперіялізму відносно СРСР Польща завжди займала видатне місце. Цієї ролі, знявдя інтервенції, Польща не згубила ще й досі, і тому зайве доводити необхідність вивчення нами умов польської сучасності.

Книжка Братина дає багато цінного й корисного матеріалу в цьому відношенні. Автор провадить свій виклад у формі нарисів історії Польщі від початку імперіялістичної війни до кінця 1923 р., при чому коротко подана також історія походження польського соціалістичного руху. Форма викладу робить книжку легкою для читання; всі статистичні відомості про стан промисловості, про національні й соціальні групи населення, про фінансове становище, політичні угруповання—дано не окремими розділами, а пристосовано до певних періодів історії сучасної Польщі. Найбільш уваги автор віддає 1922—1923 рр.—передвиборчій боротьбі, убивству першого президента, утворенню буржуазно-куркульського блоку. Автор—не історик, а публіцист, і тому його виклад містить багато цікавих подробиць, які краще характеризують стан сучасної Польщі, ніж наукові розвідки (напр., наказ ген. Развадовського: «Очистити майдан від демонстрантів і поліції», стор. 72). Складні політичні взаємини

окреслено автором дуже ясно, а це не зовсім легко зробити, коли пишеш про країну, де змагається щось біля 20 партій.

За єдину хибу автора можна вважати в те, що цій книжці зовсім нічого немає про польську політику в Західній Україні. Галичину зачеплено, оскільки вона є об'єктом нафтової політики великих держав, але національному питанню не віддано місця.

Значно більшу хибу зробило видавництво, видавши працю, доведену до кінця 1923 р., лише в кінці 1924. Протягом 1924-го року багато змінилося в Польщі, і автор, коли б мав змогу, безперечно додав би до книжки і відомості про фінансову реформу, і про загострення взаємин на кресах. Такого «заключення», що ним автор закінчує книжку, він тепер уже не написав би.

Є в книжці чимало технічних хиб. Книжку перекладено з російського рукопису, і тому, де-які прізвища та ймення не відповідають польській транскрипції. Сумлінний перекладач поперекладав більшість цих імен замість Сірошевський—Сірошевський, замість Войцеховський—Войцехівський і т. и. Навіщо було писати «Регентська Рада», коли це також незрозуміло для українського читача, як і польське—«Рада Регенційна».

А взагалі видання такої книжки треба вітати, як і взагалі всього, що торкається освітлення життя наших найближчих сусідів

Мик. Любченко.

П Р А В О.

Я. А. ПАСЕЧНИК. Самосуди на селі.
Робітниче-селянська бібліотека радянського права. Вид-во «Червоний Шлях». 1924 р. Стор. 30. Ц. 18 к.

Брошура, що ми рецензуємо, має своїм завданням довести широким селянським масам про те, якою руйнуючою силою в нашому революційно-правовому порядку є самосуд, що часом селяне переводять його над злочинцями, та яке це гальмо є для справи налагодження правового порядку в нашій робітниче-селянській республіці.

На початку автор подає приклади самосуду на селі з часів дореволюційних. Там їх чинили й стражники, зокрема наймані поміщиками для охорони своїх маєтків, соцькі й десяцькі й інші представники влади. Говориться як безправий суд тодішній викликав недовіря з боку селян і спричинювавсь до самосуду. Далі автор розповідає, як організовано радянську міліцію, суд,

військо, та як радянська влада карає тих злочинців, що крадуть у трудового селянина його майно, а особливо конокрадів. Автор доводить, що нині в робітниче-селянській державі не мусить бути місця для самосудів, бо причини, що породжували їх в дореволюційну добу, знищені радвладю, тому останньою й караються ті громадяне, що самосуди чинять. Все це переказано автором в брошурці на 30 сторінок.

Невеликий розмір брошури, чіткий шріфт і ясність викладу роблять її приступною до читання й малописьменному селянинові: невелика ж ціна її спричиниться до поширення її на селі, для якого вона й призначалася.

Весь зміст брошури поділено на такі розділи: 1. «Що таке самосуд». 2. «Як трапляються самосуди». 3. «Як захищали інтереси буржуазії та поміщиків». 4. «Як захищали інтереси бідноти». 5. «Як робітниче-селянський уряд захищає майно громадян». 6. «Як засуджує робітниче-селянський суд».

за конокрадство». 7. «Самосуди за радянської влади». 8 «Як радянська влада карає за самосуди».

Слід, щоб ця брошура знайшла собі місце в хатах-читальнях та бібліотеках сельбудів.

М. Матвієвський.

Г. Р. ЗАЛІЗНОГОРСЬКИЙ. Радянська влада та церква. Робітниче-селянська бібліотека радянського права. Видавництво «Червоний Шлях». 1924 р. Стр. 53. Ц. 31 к.

У цій брошурі автор має завданням розповісти про той дурман, що ним попівство різних гатунків обкурює малосвідомі маси, а разом з тим і викрити цю попівську вигадку.

У розділі I брошури «Чому буржуазія підтримує церкву»—автор доводить, що буржуазія тому підтримує церкву, що вона вчить до покори й до послуху, іменем божим узаконює панування капіталістів і поміщиків. У розділі V «Церква за царату» автор цифрами доводить, які величезні кошти діставало попівство від царської влади (50.000.000 карб., сума рівна майже річному бюджету України). От за це й служило їй, проповідуючи послух і покірливість до царської влади, а в часи горожанської війни активно працювало на боці ворогів пролетаріату: Врангеля, Денікіна, Юденича (Розділ XII «Попівство працює»).

У розділі II «Як дивиться радянська влада на релігію» розповідає, через що саме комуністи не визнають жодної релігії та не вірують в бога.

У розділі III «Радянська влада не переслідує за віру», зазначаються ті методи, якими Радвлада бореться з релігійним чадом—це лекції на антирелігійні теми; піднесення знання робітничо-селянських мас.

У розділі IV «Відокремлення церкви від держави» пояснюється мотиви цього відокремлення.

У розділі VII «Церква та школа» і VI «Конфіскація церковних земель і передача церков віруючим» говориться, через що саме переведено конфіскацію церковних земель і заборонено надалі церквам набувати майно,—через що радвлада відокремила церкву від школи, чому саме навчала школа церковно-парахвіяльна і нині навчає школа радянська.

Розділ VIII названо «Записи шлюбу, народження та померлих». Розділ IX «Шлюб у царській Росії». Розділ X «Шлюб у Радянській Росії та Україні, XI «Кінець шлюбу (розлука)».

У розділі XIII «Як карає радянська влада за порушення законів, що стосується до церкви» перераховуються всі злочини, що виникають в наслідок відношення радвлади

до релігії, і ті кари, що можуть бути покладені за них.

Як же автор справився з наміченою їм задачею? Нам здається що автор, дотримуючись популярності викладу своєї брошури, загубив на її вартості, і ось саме чому: викладаючи стисло брошуру, він не обгрунтовує де-яких положень, а між тим наше селянство й робітництво, для якого ця брошура й призначена, вимагає доказів. Напр., твердження—що попи доносили царській владі на тих своїх парахвіян, котрі йшли проти того політичного режиму, стор. 8,—можна було б зміцнити посиленням на відповідні артикули «Устава дух. консисторії», де прямо наказувалось священникам доносити властям про всіх тих парахвіян, що на сповіді призналися б йому в діях проти царя чи його управління. Твердження про те, що «мощі» є ошуканням, стор. 13, слід було б ствердити, подавши протоколи розкритих «мощей» хоч би Сергія Радонезького (журнал «Революція й Церква» за 1919 р. чч 6—8, стор. 58) або ж мощей Олександра Свірського чи Тихона Задонського і Митрофана Воронізького (дивись мощі «збірник матеріалів, документів» під редакцією проф. В. Рожіцина» Харків, 1922 р.—ст. 59—81).

При цій умові брошура могла б справити на читача більш переконуюче враження. Проте вона, звичайно, є корисною і в поданому викладі і своє діло зробити.

М. Матвієвський.

Г. ЖЕЛЕЗНОГОРСКИЙ. Октябрь и советский суд. Рабоче-крестьянская библиотека советского права. Червоний Шлях, 1924 г. Стр. 54. Ц. 35 к.

Автор з'ясовує в цій брошурі справу про те, яку роль відіграє радянський суд в боротьбі з буржуазією, як він утворювався, на яких засадах побудований.

Брошурка має 9 розділів:

1. Держава й суд—органи класової боротьби;

2. Дореволюційний суд; 3. Суд і революція; 4. Про організацію наших судів.

5. Судова реформа; 6. Прокуратура; 3. Карний кодекс, Цивільний кодекс, Кодекс законів про працю, і 9. Кінцеве слово.

У першому розділі автор влучно з'єднав коротенький начерк про державу, як організацію пануючої класи, з нарисом розуміння суду, як одного із примусових засобів панування в державі класи: він таким чином, логічно доводить, що суд може бути у всіх державах і дійсно є класовим, є органом класової боротьби.

В розділі другому, автор доводить, що й дореволюційний суд у бувшій царській Росії був також класовим, бо з одного боку

персональний склад його, починаючи з мирово-го суду, суду земського начальника і кінчаючи судовою палатою—формувався із куркулів, дворян, купців та чиновників,—пролетаріат же—особи, що взагалі є злидні.—як висловлювався царський закон, не міг виконувати обов'язків судді—присяжного засідателя,—з другого боку, той суд і захищав інтереси лише пануючої тоді в Росії класи—поміщиків і капіталістів.

У розділі третьому, четвертому та п'ятому автор зазначає, що лютнева революція в Росії не знищила старого буржуазного суду, бо й після лютня у влади залишались представники великого капіталу—Рябушінський та Терещенко,—тільки Жовтнева революція до шенту зміла старий буржуазний суд, як і буржуазну державу й установила суд пролетаріату, як одну із форм суворой боротьби праці з капіталом. В цім же розділі коротенько переказується вся історія організації радянського суду від декрета ч. I про суд і до сучасної його організації. При чому автор уміло показав, в якому стислому зв'язкові перебувала організація радянського суду з різними етапами пролетарської революції, та що кожна організаційна форма суду відповідала потребі й завданням певного етапу Жовтневої революції. У відділі шостому конспективно, але майже вичерпуючи викладається про організацію прокуратури республіки, про її задачі та функції, що вона переводить в різних ділянках державного життя.

У відділові про адвокатуру—автор змальовує адвокатуру буржуазних держав, де вона є на послугах капіталу, що добре платить адвокатам, через що й адвокатура цих держав є також класовою—бо служить лише капіталові. Протиставляючи цій буржуазній адвокатурі адвокатуру пролетарської держави, він зазначає й ті істотні риси, якими відрізняється вона від адвокатури буржуазних держав, рівно як її задачі, методи роботи та сучасну організацію.

В розділі восьмому автор знайомить з принципами, на яких збудоване законодавство пролетарської держави, карне право, цивільне та закони, що охороняють і унормовують працю робітників. Автор логічно приходить до висновку, що право, як і суд, є класове і в той час, як в буржуазних державах воно скероване на захист інтересів капіталу, в державах пролетарських воно стоїть на сторожі пролетарської революції та інтересів працюючих.

Брошуру можна радити для бібліотек трудових шкіл. З хиб брошури варто зазначити відсутність в розділі VIII головніших артикулів відповідних кодексів, що утруднить читачеві ознайомлення з тим чи іншим кодексом, коли б він того хотів.

М. Матвієський.

Ю. Ю. ЕСБЕ. Податки на селі. Робітничо-Селянська бібліотека Радянського права. Вид. „Червоний Шлях“. 1924 р. Стор. 86. Ц. 40 коп.

Книжка ця популярно викладає податкове законодавство—про найважливіші податки на селі: єдиний сільсько-господарський та інші.

В основному книжку можна поділити на 2 головних частині: в одній з них викладено основні початки радянського податкового законодавства й протипоставлено їх дореволюційній податковій системі. Пояснюється причини, що примусили Радянську владу завести податки взагалі і єдиний сільсько-господарський податок зокрема; в другій частині вміщено популярний коментарій до законодавства, що пояснює розмір і порядок стягання податків, пільги й звільнення від оподаткування і т. инш.

В окремому розділі пояснюється про відповідальність за невиконання податку.

В книжці вміщено низку таблиць з конкретними нормами оподаткування по всіх губернях УСРР.

Книжка корисна з двох міркувань: як зрозумілий для всякого селянина poradник по с.-г. податку і як докладна популяризація радянської податкової політики.

Л. Мошлевський.

С. П. МАТЮШЕНКО. Шлюб і розлука на радянській Україні. Робітничо-селянська бібліотека радянського права. „Червоний Шлях.“ 1924 року. Стор. 31. Ц. 18 коп.

Вже давно ми маємо потребу в популярному освітленні справ родини й шлюбу, що посідають таке поважне місце в справах побуту й так яскраво ілюструють правове становище жінки в Радянській державі. Тому появу брошури т. Матюшенка треба вітати.

Книжку призначено для широкого селянського читача. В ній зрозумілою мовою говориться про формальности, яких треба додержуватись, беручи шлюб за радянськими законами; що перешкоджає брати шлюб, який шлюб вважається дійсним і який недійсним, коли шлюб припиняється і які наслідки цього. Особливу увагу звернуто на матеріяльні відносини подружжя. Зачеплено також питання права спадкоємства в частині, що стосується до головної теми.

За якість брошури треба визнати ясний й виразний виклад предмету. За хиб—цілковите замовчування надзвичайно важливої справи про порядок одержання матір'ю, що не одружена офіційно, утримання для дітей від їхнього батька.

В цілому книжка для селянського читача безумовно потрібна.

Л. М.

КООПЕРАЦІЯ.

К. ПАНЧЕНКО. Що таке кооперація, та як організувати на селі кооператив. (Селянська бібліотека, ДВУ 1925). Стор. 47, ціна 15 коп.

Українська література по кооперації, та ще популярна, не дуже багата, а тому кожна нова книжка притягає до себе увагу. Так і книжка т. Панченка, що присвячена загальним питанням—що таке кооперація та як організувати на селі кооператив:—споживче товариство, сільсько-господарське. Обминати її не можна. Написано її зрозумілою мовою, досить жваво розповідає вона про те, що зараз найпотрібніше на селі—про кооперативну справу. І тому її треба визнати корисною.

Але не можна не відзначити де-які хиби. Перша й головна хиба—це її де-яка понадчасовість. За винятком окремих виразів, в книжці майже зовсім не відбивається наш час—революція.

У читача цієї брошури утворюється таке враження, що всяка кооперація взагалі «поволі виховує нову породу людей, які щоденно в практичній роботі привчаються до управління громадською господарчою справою», та «зрештою зуміють повести велике світове товариське соціалістичне господарство», що кооперація «на практиці виховує новий світогляд: не «моя хата з краю», а «всі за одного і один за всіх».

В дореволюційній кооперації це була тільки фразеологія, що нею мов фіговим листячком прикривались буржуазні філістери, що шляхом кооперації гадали можна утворити соціалістичний лад, без класової боротьби. Звичайно, це вигадка: кооперація лише з поваленням буржуазного ладу шляхом класової боротьби зможе набрати значіння підготовки споживача до соціалізму.

Слід ще зробити й де-які зауваження що до мови. Автор вживає слово «дитя», а краще було б сказати «дитина». Проте це дрібниці. Є гірше: «фізичні члени». Бувають звичайно особи фізичні та юридичні, а не члени. Але членами можуть бути так юридичні особи, як і фізичні. Це—та саме хиба, що про неї писав Ленін в статті, яку ми не що давно читали в «Правді»—ми засмічуємо мову непотрібними словами, невірними виразами, збиваємо з напрямку слухачів та читачів, що не вміють й не можуть критично поставити: до справи й починають, слідом за нами, верзти чорт зна що.

Далі, що до вказівок автора фундаторам,—якось незрозумілим лишилось що ж буде, як що Губкооперком через місяць відмовить в реєстрації? Що тоді робити? Що робити

з книжками та іншим добром, що фундатори придбали заздалегідь? Чи не можна повести справи таким чином, аби не було відмовлено? Потому, чому автор обмежує оповіщення населення про постанови зборів товариства та його правління лише цікавими постановами? Що визначає—цікавий? Чи не краще було б сказати—важливий?

В книжці трапляються й помилки друкарського характеру (так уже повелося в наших видавництвах!).

С. Зарудний.

П. ВИСОЧАНСЬКИЙ. Коротка історія кооперативного руху на Україні. Вид-во «Червоний Шлях». Харків, 1924. Стор. 52, ц. 30 коп.

Маємо коротеньку, популярну історію кооперативного руху на Україні. П. Височанський поділяє розвиток кооперації на Україні на два основні періоди:

1) Кооперація до часів Жовтневої революції і 2) Жовтень і кооперація. Далі перший період поділяє на: а) початкову добу 1860—1877 рр., б) добу занепаду кооперативного руху 1877—1895 р.р., в) добу нового підйому 1898—1905 р.р., г) добу масового росту 1905—1917 рр., і д) кооперація в часи революції. Другий період—Жовтень і кооперація (1917—1920 р.р.) поділено на дві доби: а) кооперація за часів військового комунізму і б) кооперація за часів нової економічної політики. Цю схему поділу історичного розвитку кооперативного руху на Україні можна вважати за доцільну, бо вона дає досить яскраве й органічно суспільне уявлення про процес історичного розвитку кооперації.

Спинаючись на кожній добі окремо, автор не обмежується лише кооперативною хронологією, але й дає коротенькі, популярні суспільно-економічні характеристики відповідної доби. Це робить виклад більш живим, а події, окремі факти,—більш зрозумілими.

Значною хибкою праці можна вважати відсутність в ній жодної оцінки фактичного господарчого й культурного значіння кооперації в різні періоди.

Ця книжечка подає надто в стислій формі історію кооперативного руху на Україні, без будь-якого поглиблення в тему. Тому вона може бути корисною для читача в кооперативних справах ще не свідомого.

Отже на черзі стоїть справа з виданням ґрунтовної історії кооперативного руху на Україні

П. Христюк.

НАРОДНЯ ОСВІТА. (Педагогіка).

КОРКІШКО М. Індія. Бібліотека малописьменного Сергія «Народи за радянською смугою» за редакцією М. Єзерського. Ухвалено Всеукраїнською Надзвичайною Комісією Ліквідації Неписьменности при Головлітосвіті УРСР. Вид. «Червоний шлях». Стор. 40. Ціна 20 коп.

Книжка дає досить яскраве уявлення про Індію й національно-політичний рух у ній. Мова проста, зрозуміла.

Хибами книжки є докладний опис каст, що не мають у сучасній Індії великого значіння (див. М. Н. Рой. Новая Индия (India in Transition) ГИЗ Москва—Петроград. 1923. Стор. 74, 75) та чомусь слабо окреслено роль великої буржуазії. Так само зовсім не підкреслено яку величезну роль в розвитку промисловості та диференціації класів у Індії відіграла світова війна.

По-за всім тим книжка цікава й читати її легко. Видано книжку гарно. Зроблено помилку що видавництво не дало підписів під малюнками. Тим паче, що два непідписаних малюнки індуського міста та села вміщено в розділ про Англію та англійців. Треба також зауважити, що трохи невдало зредаговано назву серії—«Народи за радянською смугою (?)»

Ю. Платонов.

Я. МАМОНТОВ. Хрестоматия современных педагогических течений. З передмовою В. Арнаутова. Гос. Изд. Укр. Екатиринослав, 1924, XI + 538 + VII стр.

Потребу такої хрестоматії давно вже гостро відчували так наші педагогічні шкільні заклади, як і широкі вчительські маси. Тому можна лише вітати появу дуже змістовної й досить вдало збудованої книги Я. Мамонтова. Вона безперечно матиме широку популярність поміж живими шарами російського вчителства.

Автор поділяє свій матеріал на три відділи: 1. Педагогічний індивідуалізм, 2. Педагогічний колективізм і 3. Педагогічний еkleктизм. В першому відділі, ми маємо уривки з творів педагогів-індивідуалістів так з ухилом анархічним (Е. Кей, Гурліт, Лев Толстой, Вентцель), як і з ухилом естетичним (Лінде, Вебер, Шарельман, Ліхтварк, Гансберг й инш.). Представників педагогічного колективізму в книзі Мамонтова поділено на три групи або течії: національну, універсальну й інтернаціональну. До першої групи віднесено Кершенштейнер, Рейн, Ферстер, до

другої—Наторп, Зейдель, Д'юї, до третьої—Шульц, Естрейх і низка російських педагогів, як Н. Крупська, П. Блонський, Луначарський і инші. Нарешті, в сучасній педагогіці існує ще один напрям—еклектизм, що в хрестоматії поділено на дві течії: ідеалістичну (Ейкен, Будде, М. Рубінштейн) й позитивістичну (Лай, Мейман, Стенлі Хол, Торндайк, Мюнстерберг, Фрейд).

На початку хрестоматії вміщено вступну статтю Я. Мамонтова: «Про науково-педагогічну орієнтацію, її завдання, методи й досягнення». Її присвячено справі наукової класифікації сучасних педагогічних течій. Розглянувши класифікацію Музиченка, Гергета, Лемана, Фавинкеля й инш., автор пропонує свою власну класифікацію найважливіших напрямків сучасної педагогічної думки, взятої за ґрунт хрестоматії.

Педагогіка.

Індивідуалістична

анархічна

естетична

Естетична

З орієнтацією
на худож. творч.
особи педагога

З орієнтацією
на худож.
нахили дітей

Колективістична

1. Національна
2. Універсальна
3. Інтернаціональна

Еклектична

1. Ідеалістична
2. Позитивістична
3. Натуралістична

Треба віддати належне впорядчику—він зумів вибрати для своєї хрестоматії найяскравіші, найхарактерніші місця з творів чужоземних і російських педагогів, і його книжка, без сумніву, дасть читачеві повну картину сучасного наукового руху в царині педагогіки. Проте, є де-що в будові книги і в поглядах упорядчика, з чим можна не погоджуватися. Так, приміром, було б правильніше поділити представників індивідуалістичної педагогіки на такі групи: 1) бурхливий індивідуалізм (Елен Кей, Генріх Пудор, Артур Бонус, Гурліт й инш.: на них позначився вплив філософії Ніцше), 2) філософський індивідуалізм (Ейкен, Буде, Паульсон й инш.), 3) естетичний індивідуалізм (Шарельман, Гансберг, Ліхтварк і инші) і, нарешті, 4) психо-аналітичний індивідуалізм, зв'язаний з наукою Фрейда (див. В. Рижков, Психоаналіз, як система виховання, Путь Просвещения, 1922, № 6, стр. 196—218: Дж. Грин, Психоаналіз в школі, м. 1924). Не вповні вдалими здається мені, що вміщено в одну рубрику Лая й Меймана

з одної сторони й Марію Монтесорі з другої. Далі, в класифікації сучасних педагогічних течій (стр. 21) і в самій хрестоматії не згадується чомусь відомих сучасних німецьких педагогів, як, наприклад, Барта, Зейферта, Кабиша, Лемана, Месера, Б. Отто, Шпрангера й инш. Нарешті, було б добре, коли разом з наведеними уривками було вміщено хоча б короткі статті про життя й діяльність того чи іншого представника педагогічної думки.

Та зазначені вище хиби аж ні трохи не зменшують вартості й значіння ки́нки Мамонтова. Збірник дає свіжий матеріал з історії педагогіки за останні 25 років. Значна кількість уривків вперше з'явилась на російській мові. Для слухачів педагогічних шкільних закладів хрестоматія може бути цінним підручником.

Слід було б подумати про видання подібної хрестоматії укр. мовою для педагогічних шкіл з викладавою укр. мовою, бо як раз ними гостро відчувається брак педагогічної літератури.

Проф. Е. Капаров.

Життя та слово. Читанка для 4 та 5 груп трудшкіл. Уложив Гр. Іваниця, ч. I. Книгоспілка, Київ. 1924. Стор. 240. Ціна 1 крб. 20 коп. Ч. II—стор. 262. Ціна 1 крб. 30 к.

Завданням своїм упорядник поклав «щоб в продуктах прозаїчного чи поетичного слова познайомити (учнів) з життям трудового люду, його боротьбою з капіталом та змаганням будувати краще життя... Потрібно виходити раз-у-раз з сучасності капіталістичного та пролетарського побуту, робити екскурси в минуле і пово́лі привчати до історизму»...

Частина I читанки... «скупчує увагу... на житті та побуті двох верств трудящого люду-селянстві та робітництві», частина II—«накреслює шлях трудової людини від перших вражіннь трудового життя через різні поєвіряння та страждання до кращого життя»...

Відповідно до такого завдання й схеми автор весь матеріал підібрав по розділах. В ч. I: Людина та праця. Праця та доля селянська. За верстатом та машиною. Єдиним фронтом; в ч. II-й: На порозі трудового життя. В боротьбі за кращу долю. Перед новим світом.

Загалом треба визнати, що автор добре опрацював зібраний матеріал, доцільно розподілив його по розділах, хоча як-до назви розділів, то їхні теми не цілком відповідають змістові самих розділів.

Гарною рисою читанки є прагнення автора подати новий матеріал, продукт творчості сучасних революційних авторів, як скажемо

«плужан», «гартованців» і т. и. В цьому відношенні читанка відсотків на 70 нова і вповні відбиває сучасне життя, або життя вчорашнє, повне боротьби й перемог пролетаріату. Цим читанка стає далеко наперед від інших, що й досі оперують з старою творчістю, анахроничною для дітей революції.

Серед авторів нових бачимо твори Ан. Панова, В. Поліщука, В. Сосюри, О. Шостака, М. Хвильового, П. Тичини, Кожушного, Ів. Шевченка, Ан. Головка, Т. Карпової, М. Терещенка, О. Слісаренка, Г. Коцюби і инш. Старі автори увійшли частково, для змалювання історичної доби минулого (М. Вовчок, Т. Шевченко, Франко, Б. Грінченко, Арх. Тесленко, С. Черкасенко, Олесь, Чупринка, є автори з інших мов: В. Гюго, Горький М., Д. Бідний, Аміс, Мюлен і т. и. Але читанки мають і негативні риси. Сюди належить передовсім де-яка сухість матеріалу, одноманітність. Шкода, що упорядник цілком нехтує драматичною творчістю. Вона значно оживляє читанки, дає зразки учням до драматизації інсценізацій, штовхає актуально на цей шлях активного пророблення учбового матеріалу в школі. В житті театр має велике значіння, елементи гри—драматизації ми зустрічаємо на кожному кроці, тому помилково уникати драмтворів в читанках, підручних книгах для дітей.

Поетичні твори подано не зовсім удало. де-які не цікаві, а то й не придатні до декламації, заучування, а звичайно-ж читанка буде і декламатором учням, особливо при бідності на допоміжні книги на селі.

Найголовніша хиба читанок—надзвичайно невдалі малюнки. Частина з них виконано остільки невдало, що псують книгу. Правда, це вже провина видавництва, але так саме невдалі по ідеї і малюнки Алексеєва, що мав на меті подати лише ідею. На ділі вийшло, що ці малюнки не справляють ніякого вражіння. Удачна думка використання революц. плакатів, де так само подано ідею. Жаль, що мало портретів, особливо нових авторів. Не можна обминути й тих завдань, що подає автор після кожного розділу чи як-де після окремого твору. Звичайно вони ні оскільки не обмежують творчості ані вчителя, ані учня, навпаки—значно допомагають, але всі завдання надто одноманітні, скупі на ініціативу. Де-які добре розроблено (про Леніна, долю селянську, Червону армію, селянські повстання), інші—но цікаво, бідне. Шкода, що автор мало каже про колективний підхід в цих завданнях, мало звертає уваги на утворення дитячих газет, журналів, збірників тепер це справа жива, дуже поширена, цікава. До багатьох уривків треба було б дати пояснення, примітки, щоби надати читанці більшої приступності, зрозумілості (напр., Протокол засідання ЦК 10-X—1917 р., якого ЦК, де?), або окремих слів, як реквієм, абсентеїзм, акція, Кінталь, апотеоз, асентеїзм, пацан) для села невідомі

слова, і багато подібних. Не слід все поклати на вчителя та й останній не завжди дасть пояснення. Цілком хибний підпис під малюнком на ст. 41 (ч. 11), де подано сцену з старої школи-гімназії; вірш Олеся «В захваті революції» (ст. 187, ч. 11) ніяк не відповідає дальнішому матеріялу — анкета Леніна на X з'їзді РКП або вірш Чупринки

на ст. 147 — анахроничний по змісту (набор голосних слів): так само треба було пояснити, що то за школа Черв. старшин, якій В. Поліщук присвятив свого марша (ст. 67, ч. 11),

На жаль, таких дрібних хиб доволі багатенько в читанках.

Мих. Биковець.

ФІЛОЛОГІЯ.

Практичний російсько - український словник Д. В. У. 1924 р. Видання 3.

Невеличкий словничок на півтора десятки тисяч слів приблизно. Передрук з словника видавництва «Час».

Спосіб скорочення тексту зазначений в передмові до словника. «Викинуто майже всі ті слова, що творяться з одного пня...».

Матеріялом до словника стали головне словники: Дубровського, та Іваницького — Шумлянського, подекуди складачі вдавалися й до Уманця й Тимченка. Як на маленький практичний словничок, матеріял, бачимо, цілком достатній, звичайно додавши нові революційні матеріяли. Та виконання треба визнати за невдале.

По-перше словник поділяє з указаними словниками ту хибу, що не так дбає повнотою російського кінце потрібного матеріялу, а дає чималенько синонімів на що — кожне російське слово. Та хибя ця не занадто помітна в великому словникові хоч би в Іван.—Шумлянського, добре дається в знаки в маленькому словничкові

З одного боку, приміром, знаходимо під словом «разиня» такі значіння: зівака, роззява, роззявляка, шалова, рос (!) телепа, з другого боку на тій же сторінці (93) не бачимо слова (російського): рано, ранний, раньше!

На сторінці 90 знаходим під «промотать» такі значіння: промотати, просотати, прогайнувати, проциндрити, протринькати, промарнотратити, роз (!) тринькати, а поруч не знаходимо ані слова «просыпаться» ані «проснуться». Що до слова «рано» можна б ще гадати, що причиною щоб викинути це слово, була однозвучність чи слушніше однакове письмо з російським. Цей принцип не обговорений у передмові та й обговорений він для маленького словника геть нікуди не годиться, бо читач може скласти собі думку, що всі неподані російські слова по українськи писатимуться однаково з російськими.

Взагалі, по друге, вибір слів дуже невдалий. Є, то правда майже всі діловодні вирази (хоча під словом «смета» немає слова кошторис (!), але добір інших слів про-

сто дивний. Стор. 98 знаходимо «свирель, светик, с седыми усами» (ст. 99) і поруч не бачимо таких слів як «свинья, сегодня, селедка, секретарь, сестра, сеять (!)». Адже-ж із них тільки «сестра» пишеться однаково з російським словом.

Нарешті до чого читачеві такі слова як от «волкодлак, ворса, вот-ще, вошанка, воронечий, впалий, вояж, впрах» (стор. 17, 18,)? Невже ж тільки за для того, що би таки подати Українські «вовкулака, строкатий, марно, церата,» і т. д. Такий «мертвий груз» річ припустима в великому словникові, та ніяк не в такому де немає слів «сеять, сладкий, смело, советский», (стор. 101, сл.), а натомість є загадкове слово «сковородник» (!) і не менш химерне «скоропоспешный» (ст. 100). Кінець кінцем треба завважити, що словничок поділяє спільну хибу всіх дотеперешніх словників. Немає ніякісної диференціації значінь. Навіть такої не зовсім повної та все-ж пристойної як в Ів.—Шумл., немає. Немає розподілу українських нюансових слів між російськими. Приміром:

Скорий — швидкий, хуткий, прудкий, шпаркий, моторний, жвавий, шамкий, похватний похапливий, сквапливий.

Приткий — прудкий, шпаркий, меткий.

Проворный — моторний, меткий швидкий, скорохвацкий.

Бистрий — швидкий, прудкий, хуткий, шпаркий.

Питання: що робитиме з цим матеріялом читач коротесенького словника, не знаючи української мови? І чому наприклад «шамкий» може значити «скорий», а не може значити «проворний, приткий». Виходить, що можна сказати «шамкий потяг», але не можна сказати «шамкий хлопець»?!

Коли таке подавання враз усіх синонімів робилося патріотом Дубровським з метою довести багатство укр. мови, то складачів словника „час“ очевидно погубило «скоропоспешное» списування з інших словників.

Матеріял узятий з словників треба було якось розкласти, розкласифікувати й подати зручно для читача, що не знає укра-

їнської мови. «Брак часу» достатнє виправдання для 1-ого, але не для 3-ого видання.

До словничка додано поради іменників уложених в цілому не зле, й зразки діловодних паперів в кепському українському перекладі (складня, стилістика!).

Ми оминали рецензуючи деякі огріхи правописні та деякі невірні переклади (сделка—черезсідельник, ревностний—ревний, секвестр—заборона. (!) Коректа добра.

М. Йонансен.

БІОЛОГІЯ.

ПРОТОПОПОВ В. проф. Вступ до вивчення рефлексології. Об'єктивна метода вивчення поведінки людини та вищих тварин. «Червоний Шлях» 1924 р. Ст. 24 ц. 18 к.

Рефлексологія—нова наука, що її проти-ставимо старій ідеалістичній психології. Це наука природнича своїми методами і змістом. Вона нова і на ринкові книжковим цілого союзу є одною з перших книжечок з цього питання. Рефлексологія перебуває ще в стані так би мовити, фронтівім: З одного боку мусить агітувати за себе, пропагандувати свої засади і досягнення, а з другого—бити ідеалістичний мотлох старої «науки» психології. І перше і друге завдання, особливо в першій виступі вимагають від автора удару по найголовнішим засадам ворога і виявлення нових досягнень, що заступали б конечні висновки старих тверджень, або принаймні ясно позначали б шлях до їх пізнання.

Не вітати появу цієї книжечки не можна. Написана простою, дуже приступною мовою, скомпонована за планом по принципу від елементів до системи (первісний натуральний рефлекс—умовний первісний—ряди рефлексів—складний досвід мови)—вона подає багато свіжого і ясного матеріалу, особливо людині не спокушеній нісенітницями «духу», «божого образу» і інших наукових підстав Джемсів-Челпанових.

Висновки про місце рефлексології в роботі педагога не викликають жодних заперечень, а зміст всієї книжечки заохочує педагога звернути як найпильнішу увагу на цю науку.

Отже при цих позитивних рисах книжки, шкода бачити хиби, що їх авторові легко було б уникнути.

Стара психологія і побудована на її твердженнях педагогіка спіраліся на головну підвалину—«свідомість» і цю «свідомість» ставили основою свого вивчення і впливу. Гадаю, що автор не може відкинути існування «свідомости», але як ми цю свідомість розуміємо з погляду матеріалістичного, автор, та ще в першій виступі, обми-

нути не має права. Слово—матеріальна основа рефлекса і не тільки згуком, а й соціальним змістом, навичкою реагувати на певне сполучення згуків авторові це добре відомо, отже йому відомий і гальмуючий рефлекс старої навички від слова, свідомість плюс усі асоціативні рефлекси, що поряд з цим словом виникають, і це знову примушує дивуватися, що автор ніби навмисне уникає цього слова, замість вкласти в нього дійсний матеріалістичний зміст і тим утворити новий активний корисний рефлекс.

Автор обмежується усюди терміном «поведінка». Але знову він не подає, що розуміє під цією поведінкою, чи тільки зовнішні рухові вияви, чи зачисляє сюди і секреторні, чи входять сюди і інкреторні. Лишається вражіння недоговорености, ніби рефлексологія обмежується тільки «поведінкою» в розумінні щоденнім, масовім, а вживаючи сталий термін, з певним сталим другорядним і силою інших рефлексів, він тим самим навіть у початкуючого рефлексолога викликає знову гальмуючі рефлекси.

Автор говорить тільки про школу Павлова і Бехтерева (що нині методами і полем роботи нарешті почали наблизитися одна до одної), але зовсім нічого не каже про роботу напрямку Лазаревського (механісти), що вивчає фізіологію нервового апарату—матеріальної основи рефлексів і рефлексології, а ця робота як раз подає силу матеріалу, що дає можливість зрозуміти суть «свідомости» і основу психічних процесів з матеріалістичного погляду. Можна так чи инакше ставитися до «філософського» боку тої чи иншої школи, до її гіпотез, але обминати зовсім, якраз ту основну частину нової науки про «поведінку» людини і живих істот неприпустимо, тим більше, що рефлексологія не може обмежитися колом тільки рухових та секреторних проявів, лишаючи на боці фізіологічні основи психічних процесів.

Відзначаючи тут найголовніші хиби, гадаємо, що вони не зменшують її цінности і агітаційної і пропагандистської мети.

Тарас Воля.

ПРИКЛАДНІ ЗНАННЯ. (Сільське господарство).

Проф. Ф. Г. НЕКРАСОВ. **Що знати треба селянинові за свої земельні права та за устрій земельний**, (селянське земельне право, землеурадження (землеустрій), земельний суд) переклав Микола Петренко. Вид. ДВУ. 1924 р. in 8^о ст. 80, ціна 30 коп.

Проф. Ф. Г. НЕКРАСОВ. **Что нужно знать крестьянину о своих земельных правах и землеустройстве**. Вид. ДВУ. 1924 р. in 8^о ст. 87, ціна 45 коп.

Обидві книжечки видано ДВУ чистенько й акуратно. Трактують одне й те ж питання і перша є переклад другої. Автор відомий фахівець-землеустрійник і педагог, що ввесь час стоїть в осередку цієї роботи.

Книжечку поділено на три головні відділи: I Селянське земельне право, II Землеурадження ((землеустрій), III Земельний суд. Ці відділи поділяються більш детально на розділи, а останні на підрозділи.

Тут читач знайде все, що потрібно знати про землю. Про націоналізацію землі, про суть трудового земельного права про селянське господарство—двір, дворове майно, поділ двору, то що. Про земельні громади та їх права. Порядки трудового землекористування. Вихід членів з громади з землею (виділ землі). Про заходи проти здрібненості господарства. Тривалість трудового землекористування. Що то є землеурадження. Значіння землеурадження для селян. Порядок переведення землеурадження. На що існують земельні суди. Як організовано земельні суди. Якими справами видають земельні суди. Підсудність. Нормальний порядок переведення справ в земельних судах. Перегляд постанов у порядку догляду (вищого контролю). Про захист в земельних справах.

Книжечку написано простою зрозумілою мовою, ясно й докладно, але все ж не так просто, щоб її міг читати кожний селянин, вона вимагає більш грамотного читача. Переклад зроблено теж добре і коли вводиться якийсь термін, то йому даються відповідні пояснення.

Цю книжечку можна цілком радити не тільки в книгозбірні сільбудів, хат-читальень на село, але й для агрономічних учасків та низових зєморганів.

У сполученню ж з земельним кодексом це незамінна книжечка для робітника на селі.

Є. А.

І. ВАСИЛІЄВ „Шкідливі комахи в сільському господарстві“. Бібліотека селянина. Видання «Пролетарий». Харків, 1924 р. Стор. 47. Ц. не зазначено.

Добре видана, науково-популярна книжечка зазначає способи, як боротися з найголовнішими шкідниками—комахами в садівництві, господарстві й рільництві України, подаючи короткий опис їх. Є також розділ «про комахи та причини множення їх».

Короткий і ясний опис шкідників, зазначення головних заходів боротьби з ними—роблять книжечку корисною і цілком зрозумілою селянинові.

Маючи цю брошуру, читач-селянин потрапить не тільки знайти-пізнати шкідника, а й ужити того, чи іншого заходу боротьби, щоб запобігти лихові. Автор книжечки є видатний спеціаліст застосованої етнології. Всеж таки не можна минути й де-яких хиб реферованої книжечки, як от: слід було б указати на гостро виразну відзнаку хлібних жуків від інших подібних до них, що трапляються в хлібові—це пляшкуватий головний щиток: по-друге на те, що робак звичайного хруща завжди відрізняється від інших подібних йому в біологічній ознаці, бо робак цей положений зверху на землю ніколи не користується з ніг, щоб робити, а лежить боком.

Крім того, на превеликий жаль, автор, кажучи за якусь комаху, не зазначає науково-латинської назви її, а це дуже шкодить роботі, бо місцеві назви часто бувають заплутані.

Хоч і невеличка брошура І. Василюєва, але все ж треба було б додати до неї покажчика, або хоча б докладний перелік змісту—його немає, а це утрудняє користування книжечкою.

✓ Проф. І. Тарнані.

«РАДЯНСЬКА СПІЛКА». Сільсько-господарський і кооперативний календар-порадник на 1925—1926—1927—1928 роки. Всеукраїнський Кооперативний Видавничий Союз „Книгоспілка“. Харків 1924 року, сторінок текста 102. Ціна 1 карб.

Коротенький зміст календаря «Радянська спілка»:

I. Загальні календарні відомості. II. Календарь сільсько-господарських робіт (по місяцях і по всіх галузях господарства та кооперації). III. Державний устрій та органи

управління союзу республік і з'окрема Української. В цьому ж розділі маємо статті: «Занепад капіталізму і диктатура пролетаріату»; «Ленін», «Люди революції й нового життя» (життєопис Леніна, Троцького, Артема, Рикова, Чубаря, Раковського), «Комуністична партія».

IV. По всьому світу (коротенькі відомости про держави всього світу). V. Україна. Крім загальних статистичних даних про площу землі та кількість населення, маємо статті: про систему й стан народньої освіти, про селянські будинки (і як їх заснувати), про сільське господарство України, про промисловість та природні багатства; кредитова справа на Україні (відомости про роботу Державного Банку, Укрсельбанку та Українбанку). VI. Сільське господарство. В цьому розділі розміщено 26 окремих статтів та заміток, в яких освітлюється питання: землеустрію та земельної політики радянської влади; питання колективного господарювання; поради з поля окремих галузів господарства — хліборобства, лугівництва, скотарства усих галузів, городництва, садівництва, ветеринарні поради і т. д., і т. д.

VII. Електрофікація — дві замітки про прикладання електрики в сільському господарстві.

VIII. Кооперація. В цьому розділові розміщено 9 статтів та заміток з поля кооперації всіх видів (сільсько-господарсько-кредитової, кустарно-промислової, споживчої, молочарської) як загально агітаційного змісту так і практичних порад по організації кооперативів та провадженню в них роботи, організації збуту продуктів сільського господарства. В останній статті цього розділу розміщено відомости про Всеукраїнські кооперативні центри: «Сільський Господарь», Вукопспілка, Українбанк, Книгоспілку; згадано про «Коопстрах» (страховий союз), про «Добробут» (скотарсько-молочарське т-во), про «Кооптах» (птахівниче т-во). IX. Куточок селянської молоді: в 6 статтях та замітках подано поради та інструктивні вказівки по роботі молоді на селі. X. Справочний відділ загального змісту, хіба тільки й нового, що вміщено таблицю вираховання на капітал в різні строки.

Як бачимо зміст «Календаря-порадника» серйозний: 102 сторінки великого формату, вміщено 90 статтів та заміток з самих різноманітних ділянок сільсько-господарського та громадського життя. Мусимо сказати, що й по якості статтів календар заслуговує повної уваги читача. Всі розділи,

починаючи навіть зі звичайного календаря сільсько-господарських робіт по місяцям, скомпоновано не лише як поради, вказівки в щоденній праці хлібороба, а прагнуть викликати у читача інтерес до громадського життя, до творчості кооперативної, до колективної праці, агрономії і т. д. Календарь «Радянська спілка», гадаємо, знайде свого читача так серед хліборобів, як і серед трудячого інтелігента, службовця, якому не байдужа справа поліпшення нашого сільського господарства та промисловости взагалі.

Видано календаря чепурно. Має календарь, розуміється, і хиби. Головною хибкою зовнішнього характеру вважаємо відсутність ілюстрації, невдало розміщені шрифти, в одноманітності яких губляться цікаві приказки, афорізми.

Що до внутрішніх хиб, хиб у змісті, то слід зауважити, що не завжди було вибрано вдало авторів по спеціальности і дуже багато не оригінального, а компілятивного матеріалу, тому й не твердість цих авторів в трактовці питання. Цим лише й можна пояснити твердження одного автора, що під курку підсипають 20 яєць, що 10 місяців можна схоронити яйця птиці, змазавши їх вазеліном та засипавши висівками, нетвердість у виборі племених кнура та свині, в виборі ґрунтів і в де-яких кооперативних статтях. Цілковито не розуміємо, навіщо було перекладати статтю А. Евдокимова, коли поруч в календарю розміщено ст. А. Степаненка про збут хліба. Пристосування до сучасних умов статті Евдокимова не зовсім вдале: все одно чомусь наші всеукраїнські кооперативні центри вийшли «краєвими»; все одно календар у цій статті говорить про якісь «хлібні бюра», якийсь спеціальний центр по збутові хліба. Такий і подібний елемент випадковости матеріалу шкодить «Радянській спілці». І це тим більше, що, скажемо, в статті «Яку вигоду мають хлібороби від молочарських артілів» дуже докладно зупинено увагу на сибірських маслоробних артілях, а про наші українські молочарські артілі, про «молочар-союз», про Всеукраїнське пайове скотарсько-молочарське кооперативне т-во «Добробут» ні слова. До речі сказати і в основних статистично-економічних даних про Україну майже немає жадних відомостей, про Україну після революційну, а переважно говориться про Росію дореволюційну; значить не виділено данні про Україну.

Купріян Панченко.

Х Е М І Я.

П. КОЗАКЕВИЧ. «**Метали в зброях війни та миру**». Науково-Популярна Бібліотека. Державне Видавництво України. Харків. 1925 р. Стор. 76. Ціна 18 к.

Здавалося б, що коли люди так широко користуються з металів—повинні вони були б знати їх властивість, як добувати їх, як обробляти. А в дійсності дуже велика кількість людей не має цих елементарних відомостей. Автор книжки, що її ми рецензуємо поставив собі завдання: виявити вплив металів на розвиток людської культури та з'ясувати властивості металів, що спричинилися до цього впливу. Особливо увагу звертає автор на залізо та його стопи: чавун та сталь, як найбільш потрібні людині.

В невеликій книжці, досить приступною мовою, зрозуміло й не з дуже запутаною будовою річень, автор з'ясовує значіння для людини, а разом і для держави, металів, особливо заліза та його стопи: чавуна й сталі, звертаючи увагу й на інші метали, що їх вживають люди між іншим—на алюміній, бо він, як метал легкий і легко приступний для обробки, має заступити залізо, або принаймні обмежити роль заліза. З'ясовуючи властивості металів, автор каже про їх хемічні прикмети, подаючи елементарні хемічні поняття (що є соль, кислота). Коли автор описує про залізо, крицю й чавун, то він докладно, оскільки це припускає розмір книжки, знайомить читача з тим, як виробляється залізо й криця з чавуна, каже про способи, яких вживають у виробництві—мартенівський та бесемерівський. Для кра-

шого розуміння подано, хоч не зовсім докладних, 5 схем, що пояснюють роботу: домни, Куперовського апарату, Пудлінгової печи, печи Сіменс-Мартена, Бесемеровської реторти. Дивно тільки, що пояснення до цих малюнків, уміщених в тексті, надруковано в кінці книги, та до того ж надруковано дуже дрібно.

Автор виконав своє завдання, коли цю книжку призначається для читача «що має ґрунтовну освіту, або-ж хоч і не має її, але звик до читання і досить розвинений для того, щоб думати про питання широкого масштабу» (а взагалі бібліотечка, як каже редакція серії «Хемія та війна», призначається «для найнепідготованішого читача»). Правда автор іноді орудує матеріалом мов-би вже відомими читачеві: фізичними законами (закон Архимеда для рідинних тіл), даремно змальовує Одисея, під час його мандрівки, бо це нічого не каже масовому читачеві, а лише спантеличує його, бо сучасний масовий читач навряд чи знає життя цього громадянина. Такі відхилення, коли дбаємо про увагу читача, порушують цільність вражіння від книги, або краще до провин автора належить відсутність звязку металу з військовою технікою.

Книжка, що належить до серії «Хемія та війна» може зацікавити широкі кола читачів, що цікавляться цим питанням. Тому її можна радити гурткам «Доброхему», хатам-читальням, шкільним сільським бібліотечкам, клубам та іншим культурно-освітнім установам.

Ця ж сама книжечка вийшла з друку й рос. мовою.

Ю. Масляників.

М У З И К А.

Жовтневі співи—вісім хорів для школи, сельбуда і робітничого клубу.

Вид. Червоний Шлях. 1924. Ц. 50 к.

Всі вісім хорів є музикою до слів пролетарських поетів—гартованців і селянських плужан.

Починається збірка трьома композиціями К. Богуславського—«На захід ідуть легіони», «А маса йде» (Леніну) і «Усміхнувся нам Жовтень веселий». Всі три твори приблизно однакової художньої вартості і загальним характером своїм схожі на попередні друковані твори К. Б. Автор має нахил до динамічного голосоведіння і бадьорої ритмики, однак в цих творах особливо відбивається спішність виготовлення, що в де-яких момен-

тах пошкодило логичності й виразності музичної мови. Конкретно можна зазначити на неприпустимість метушливого закінчення на слові «Ленін» при *adagio* «А маса йде»; в творі «Усміхнувся нам Жовтень» некрасиве й не зручне закінчення перших двох фраз,—замість урочистого й сильного кінця, маємо цілком опереточні «вибрики»; ця ж частина твору неправильно поділена на такти, що безперечно шкодить виразності мови й заперечує логіці музичних наголошень. Перші дві чвертки слід було винести за такт, скоротивши їх у вісімки; тоді перше речення дало б необхідний характер усмішки. Всі хибі зазначені тут безсумніву автор в стані буде усунути при уважнішому відношенні до творчості своєї і удосконаленню композиторської техніки.

Далі йде «Привітання III Комінтерну» в муз. Л. Лісовського. Твір гучний, ефектовний, репрезентує композитора зі сталою виробленою технікою.

«Ми бунтарі» й «Не спочивайте» — два твори Ф. Попадича. — Обидві композиції з художнього боку дуже вдалі, гарно ілюструють тексти й дають відповідний настрій, — тому сильно впливають на слухача; особливою виразністю і силою відрізняється «Не спочивайте» — це один з найкращих творів нової муз. — хорової літератури.

Виконавцям можна порадити кінчати «Ми бунтарі» без повторення початку — ряд нерозв'язаних дисонуючих акордів на кінці найкраще відповідатиме поставленому запиту: «кому кордони віддаєте»?

«За сів» — муз. Я. Полфьорова. — Красивий текст (Ів. Кулика) сільського змісту кволо інтерпретовано музикою, трохи в стилі Аренського. Голоси лежать майже нерухомо, без природнього для співу голосоведіння, багато трудних для виконання хроматичних ходів.

Останнім твором у збірці є відома композиція М. Вериківського «На майдані». Свіжа, смілива гармонія, оригінальні зврати фраз, несподівані нові якісь сполучення тембрів, сильна динаміка голосів при відповідній ритміці, — все це надзвичайно правдивим є в композиції від початку й до кінця. Музика не тільки вичерпує образи поезії П. Тичини, а навіть зовнішньою формою своєю цілком передає її. Гармонійна трудність його вимагає грамотного й досвідченого хору; однак при вмілому розучуванню трудності ці може подолати й хор середньої вправності.

Уміщення цього твору в збірці для школи, сельбудів й роб. клубів, очевидно, потрібно розглядати, як бажання в-ва найширше популяризувати зразок справжньої революційної творчості.

Збірка в цілому є безперечно новим досягненням в галузі муз. — хорового мистецтва і буде корисною для сільських і робітничих клубів.

Ф. М.

ЛІТЕРАТУРА. КРАСНЕ ПИСЬМЕНСТВО. (П'єси).

МАРКО ВОВЧОК. **Вибрані твори.** За редакцією М. Івченка. Бібліотека «Час». Видання т-ва «Час». Київ, 1925. Стор. 270 in 16°. Ціна не зазначена.

Книжковий ринок страшенно потребує перевидання українських класиків — і школа, і політосвітня праця вимагають заповнити цю прогалину в нашій видавничій роботі. Поволі це вже й робиться, але робиться, треба сказати, не скрізь гаразд, не скрізь дотримуючись елементарних вимог наукової методології.

До таких випадкових, «комерційних» видань заносимо й цю збірку. Думка гарна (передбачається ціла серія таких популярних збірок), але виконання не без огріхів.

Перш над усе — що до вибору з 27 українських оповідань Марка Вовчка. Редактор вмістив у цю збірку такі: Горпина, Одарка, Інститутка, Козачка, Ледащиця, Сестра, Чумак, Сон, Не до пари, Від себе не втечеш, Пройдисвіт. У передмові сказано, що в цих оповіданнях мало-як характеризувати творчість М. В. «з різних боків, у можливій повноті» (с. 12). Тим часом, бачимо тут дуже слабенькі й нехарактерні (серед інших подібних) оповідання, як Горпина, Не до пари, Від себе не втечеш, а немає таких, як Максим Грімач, Кармелюк, Дяк. Перше оповідання цікаве, як спроба опрацювання трафаретного для М.-В. сюжету на тлі і в стилі героїчної романтики; друге

дає єдиний приклад протестанта проти соціального ладу, хай і в сентиментально-ліричному трактуванні; нарешті, Дяк переносить на український ґрунт (і то вперше!) риси тургенівської повістярської техніки.

Текст М. Івченко взяв з попередніх видань М.-В., що традиційно повторюють перші друки, Кулішем же препаровані Відновлення первісного тексту письменника, позбавлення його всіх пізніших переробок, ніколи недоречних, а то й безглузвих, — це, перше й основне питання, що стоїть перед кожним серйозним редактором творів. Щодо М.-В., то це особливо треба мати на увазі, бо текст її перших творів самодержавною рукою переробив Куліш. В листі, напр., 1860 р. Куліш так писав М.-В. «В «хату» вошли и ваши «Чары», на которые я по прежнему, не отнятому у меня праву набросил покров старинной легенды...» Пізніше В. Доманицький довів документально, як широко розумів це своє «право» Куліш, а тому таку перевірку тексту наших класиків необхідно нам робити і в популярних виданнях. Бо інакше ми можемо прищепити читачеві помилкові уявлення про того чи іншого письменника (в тексті й коректурні помилки, напр. на ст. 28. «Привезли», зам. «привели»).

Нарешті скажу кілька слів про передмову тов. Івченка. В основу цієї передмови покладено ще старі, трафаретні погляди на творчість Марка Вовчка, що їх тепер треба рішуче відкинути, чи принаймні обмежити.

Це погляд, ніби М.-В. в своїх творах «яскраво й правдиво змальовує кріпацький побут» (с. 11), тим самим заслужуючи знаменитий епітет Шевченка («обличитель неситих людей, жестоких»). Бо фактично тільки в 7 оповіданнях (з 27) змальовано в М.-В. кріпацтво, тоб-то тільки в 26% всього мистецького надбання (я не рахую вже її російських нудних повістей, як «Записки причетника» та ін.). Отже говорити про те, що протест проти кріпацтва «проходить червоною стрічкою (?) через творчість М.-В.» ніяк не можна.

Та й в загалі протесту в М.-В. немає: тут тільки сльози, жалі, що їх можна пояснити поверховою гуманністю українського ліберального панства. Класове походження авторки позначилося не тільки в цьому, але й в мистецькому оформленні сюжетів. Автор передмови ні де не зазначає конкретно, що це оформлення відбулося під найсильнішим впливом народної пісні, її ліризму та формальної поетики. Ось чому герої в М.-В. такі трафферетні, подібні один до одного, ось чому навіть пейзажні «описи» будуються за однією логічною схемою. Ось чому в друкованих оповіданнях «Чумак», «Сон», «Від себе не втечеш» немає й краплини безпосереднього побутового спостереження: це все мистецькі варіанти усної поезії.

Не вияснивши собі джерел творчості М.-В., тов. Івченко дає в тексті силу суперечливих тверджень, з якими тут не місце полемізувати. Інколи ці суперечності й фактично неправдиві, напр., відносно «суторосійського виховання» письменниці, що його зараз-же сам автор (за книгою В. С. Бойка) і заперечує; або про «тісніші стосунки» з Білозерськими в Чернігові, хоча це було тільки під Черніговом, в Борзенському повіті, і т. ін.

Ми тому так довго зупинилися на цьому, врешті другорядному виданні, що на його хобах найкраще можемо побачити, як уникати цього в майбутніх виданнях. Пора вже здійснювати велетенські плани наших видавництв без жодної випадковості й кустарництва, серйозно й обмірковано.

Ол. Дорошкевич.

М. КОЦЮБИНСЬКИЙ. Твори. Під редакцією і з переднім словом академіка Сергія Єфремова. Том III. В путях шайтана та інші оповідання. Державне Видавництво. 1924. Стор. 272 in 10°. Ціна 95 коп.

Нарешті появився давно очікуваний III-й том творів Мих. Коцюбинського (перший і другий томи побачили світ ще в 1922 р., отже з друкуванням не дуже поспішалися — «поволеньки», мовляв...). Тут маємо декілька найкращих річей письменника, за

повного вже розквіту його хисту після відомої кризи в його мистецькій манери: На камені, Цвіт яблуні, Fata morgana, силветки «З глибини». Поруч із слабеньким, в стилі народницької описовості виконаним оповіданням «В путях шайтана», бачимо й такі, типові для переходової доби речі, як «Під мінаретами», «У грішний світ», де Коцюбинський уважливо, болюче шукає ростків нового життя в консервативному оточенні перед першою революцією.

Що-до самого видання, то ми дозволимо собі оцінити його тоді, коли побачимо останні його томи (сподіваємося, що Держвидав, розуміючи всю культурну вагу видання українських класиків, прискорить темп друкування й тим подасть цінний подарунок для широкого кола селянських і робітничих читачів). Тепер ми тільки його нотуємо. Не можемо все-ж не вказати, що текст цьому тому точно додержується останньої рукописної редакції Коцюбинського — з нею, як відомо, було погоджено текст повного видання «Криниці» в 1918 р. Під час розбещеної редакторської сваволі доводиться й це ставити на великий плюс редакторові видання, акад. С. Єфремову. Але добре було-б, коли-б наприкінці додано й де-які примітки до тексту, що для них дає такий багатий архів Коцюбинського в Чернігові (найголовніші варіанти, попередні характеристики героїв, типові для процесу творчості письменника, стилістичні підготовчі вирази з брульонів, фактичний кістяк для таких творів, як «F. Morg», і т. ін.). Ці примітки наблизили-б читача до творчої психіки письменника, полегшали-б розуміння його творів. Цілом до речі використання сумарних назв, що їх надав своїм виданням ще письменник «На віру», «В путях шайтана» і т. ін.

З технічного боку видання чітке й охайне, коректа пристойна, ціна приступна. Книжка відразу-ж потрапить на читача в хатах — читальнях і роб. клубах (перші два томи, либонь, уже розійшлися).

Ол. Дорошкевич.

ВАЛЕРІАН ПОЛІЩУК. 15 поем. 1921—1924. ДВУ. 1925. Стор. 296 in 16°. Ц. 1 крб. 50 коп., на кращому папері 2 крб.

Автор добре зробив, зібравши до купи свої епічні твори. Книжка дає певне уявлення про розвиток творчості В. Поліщука в її найціннішому, зараз для читача, епічному напрямкові.

Керує цією творчістю єдиний у Поліщука певний камертон — фізіологічність життя. Відбивання космічної фізіологічності життя у поета повільно поширюється — од інтимних тем до тем соціальних, од соціального

обхоплення до натяків на всеохоплюючий космічний синтез.

Це основна тенденція книжки, що визнає собою мову поета—відповідно конкретну і тепло матеріалістичну, як живе тіло, і його стилістику. Стиль В. Поліщука складається з констатування—непримусово реалістичного—потрібних поетові фактів, з теплою забарвлення їх конкретними і матеріалістичними, як уся мова поетова, образами і з раціоналістичного філософування на виклад теми.

Філософування стилістично відіграє роль т. зв. рямців. Особливо вперто ці рямці відокремлюються од загального тла в поемі «Н'ютон», набираючи там самостійного значіння досить парадоксального—психо-аналітична, фрейдівська лірика!

В де-яких поемах теоретично-фрейдівських мотивів немає і ці поеми здаються нам найбільш викінченими художньо.

Така перша поема «Ленін». Вона зроблена панорамою—триптихом з трьох частин. Її важка тема (перехід робітника Усова, що мав проробити замах на тов. Леніна, на бік комунізму...) дала художній вихід авторській тенденції до віршованої полеміки. Підготовка замаху, зміна намірів Усова під впливом промови Леніна (психологічно виправдана...) і далі сучасні події з лінією дії провадженою в майбутнє з'єднано в певну суцільність. Надзвичайне для Поліщуків поем тло дії—місто.

Звичайно поет бере свій матеріал життєвий не з мійського побуту. Його (поета) селянське походження міцно впливає на смак у доборові матеріалу (слів та спостережень) для художньої обробки.

Так само соціально зумовлений селом і характер тієї обробки. Але селянство В. Поліщука перейшло через міцний гарт міста.

Поема—«Дума про Бармашиху» дає викінчено художній зразок взаємовпливів села та міста в житті і в творчості поета. Дуже дивно, що це справжня сучасна дума, а не чудова стилізація в народньому дусі.

Всі твори Поліщука принципово торкаються і своєрідно переглядають ті або інші «вічні» проблеми сучасності. Трактівці національної проблеми присвячено—в загальній трактівці—поему «Адигейській співець» і в спеціально українській—цілий роман «Ярина Курнатовська».

Краще розроблено першу поему, але в обох є одна характерна хвиля. Обидві то занадто непримусові (по селянському), то занадто урочисті (по мійському). Як непримусовість, так і урочистість, занадто широко вживані псують будову твору. Поема стає трохи нудною до читання, вимагаючи обов'язкового виконання в голос, теж через ту занадтність заважкого.

Треба зазначити зокрема ще маленьку поему «Пацанок», бо вона дуже спричинилась до внесення де-якої різноманітності

в ритм В. Поліщука. Ритм поета здебільшого розкуйовджений, ямб з де-якими пориваннями до верлібру. Він—цей ритм—погоджений з загальною панорамічністю замість драматичності усіх 15-ти поем.

Виразно зроблена—з низки панорам—«Людяна поема». Широка зацікавленість автора в соціальному і в інтелектуальному житті сучасності дуже приємно відбивається на всій книжці. Поет намагається дати поетичний відбиток культурного життя—риса властива спеціально В. Поліщуків.

М. Доленю.

С. РАДУГІН. Под красной звездой.
Государственное Издательство Украины. 1924 р.

АЛЕКСАНДР СОРОКИН. Под орлом.
Государственное Издательство Украины. 1924 р.

В книжці Радугіна п'ять поем: Київ, Зрадник, Арсенал, Тритілля, й Донбас. В поемах мова йдеться про важкі дні робітничо-селянського уряду на Україні, про Центральну Раду, про жовтооблактиних, про Донбас—в цілому про боротьбу робітників і селян за владу. Боротьба є тематичним змістом поем, з котрих де-які мають багато спільного між собою: напр. «Зрадник» і «Арсенал» (мотив героїчної смерті). Батальні епізоди, що є ґрунтом в поемі (бій в Києві, бій з бандами Зеленого коло Тріптілля й инш.) розгорнуто автором не зовсім удало. Батальні теми—серйозний матеріал і охопити їх лише дзвінким рядком чи вдалим асонансом не можна. Тут треба, щоб сама подія, просто й яскраво викладена, утворювала зв'язок поміж твором і читачем. Цієї простоти немає в поемах Радугіна.

Автор вносить в оповідання зауваження й відступи, подає непотрібні репліки в момент найвищого напруження дії. Так в поемі «Зрадник»

И дверь разбитая прикладами
И стекла вышиблены прочь
«Ну взяли, что ж, какого лядя? вам —
Чего же Рада ваша хочет?»
И вскачь, к седлу привязан пленник
Веревки больно руки жмут...

Така ж хвиля в «Триполье», де автор намагається розв'язати проблему змалювання маси. Мабудь з усієї поеми найкращі такі рядки

... Подошли и рассыпались цепью
Триста грудей, как грудь одна
И не знали что смерть их встретит
Из-за темных стволов не видна...

Автор затемнює батальні сцени не лише відступленнями, але й міркуваннями на космічні теми. Космізм Радугіна не переконує, тхне повітовим. Напр, в поемі «Київ».

... Гнали времени коней вскачь
Вонзая в бока шпоры
Плачь, старуха-история, плачь
Но шевелися скоро...
В орбиту время включив
В огонь—религий догмы
В зареве мировых лучин
Звериний оставили лог мы...

Крім того, що вирази «времени коней» «старуха-история» старі, як зуб Мафусаїла (див. хоч би Пушкінову «Телегу жизни» «И дремля едем до ночлега, а время гонит лошадей»), автор говорить про якусь то орбиту, що очевидно втратила епітет (земна орбіта чи якась інша!). І звичайно космізм Радугіна не може обминути знаків поклику, галопу, століття, незграбних гіпербол—всієї тої солоденької спадщини, що нам залишили романтики (Бенедиктов, Якубович).

В поемі «Донбас» викликають сумніви такі рядки

... И похороненные заживо
Выходят к вечеру из шахт
В пыли, шахтеры сердцем Разина
И пробираются вдоль пахоты.
... Зеленые недра взбудоражены
И степь сопит ноздрями шахт
Но голова Степана Разина
На монументе, не на плахе...

Шахт'юра характеризується, порівнюючи з Разіним, бунтівником і гультьєм. Прихід промислового пролетаріату до влади Радугін розуміє (уява поета характеризує його світогляд), як вступ голови (!) Степана Разіна на якийсь то монумент. Важкувато й неймовірно.

З формального боку нічого самостійного в поемах Радугіна немає. В «Трипольє» ритм й слов'янизми нагадують Тихоновського «Махно». Вибір рими найхаотичний, ясно банальних рим (солений-зелений, звезды-гроздья). Але найбезнадійніший всього ритміко-мелодійний стрій поем, безладна зміна розміру віршів, що часто суперечить змістові всього твору.

Поему О. Сорокіна «Под орлом» задумано, як широке полотно, й окремі моменти бою зхоплено автором не погано.

Сюди можна зарахувати кінець четвертого уривку—кінцеву сцену бою, ввесь третій уривок, що дуже стисло і повно малює хвилини нічної тривоги, нічного вирушення в похід. Динамічні такі рядки:

А от штаба лесом, селами
Понеслись разведки конные
Промелькнули пики и буденовки
И восточный профиль политкома.
Зачернели лентой обозы
Взводы, роты, рысью эскадроны
И поблескивая дулом с тяжким стоном
Поползли шестидюймовки грозно.

Там, де автор додержується описового жанру, поему можна читати, проте, коли автор намагається відтворити всі деталі

бою, зберегти всю картину, намагається з усіх сил передати розмови й вигуки на фоні бою, поема робиться зовсім нудною. Справді, що кажуть про бій такі рядки

Треск из винтовок...

Ааай!..

В лоб —

Бах!

Есть ли на свете бог

Или черт?

Враки

Нет ничего страшней штыковой атаки!

Це не бій, а згукове наслідування бою, що вигукують малі хлоп'ята з іграшковими рушницями. Очевидно «бабаханням» та страшними словами бою не відтворити й читачеві зовсім не лячно. Тут потрібне щось таке, чого в поемі Сорокіна немає. Це «щось»—або вмілий вибір епізодів, чи простота, що підкуплює у вірші «Перекоп» Н. Тихонова, чи чіткість поеми грізних років Асеева. Це «щось»—хватки мистця. Поема ж Сорокіна з її безпорадним синтаксисом, вельми непевною лексикою й невдалою розбивкою на розділи зайвий раз доводить, що цієї хватки у Сорокіна немає. Шкода, бо події під Орлом—невичерпаний матеріал для пролетарського письменника.

М. Рудерман.

П'єси І. Франка.

І. ФРАНКО був драматургом тільки «між іншим». Він написав чотири великих п'єси:

1. «Украдене щастя»—мелодрама на 5 дій,
 2. «Учитель»—комедія на 3 дії,
 3. «Сон князя Святослава»—драм. казка на 5 дій,
 4. «Рябина»—драма на 5 дій.
- І чотири одноактових етюдів.
1. «Будка ч. 27».
 2. «Майстер Чирняк»,
 3. «Чи вдурила?» і
 4. «Кам'яна душа».

В «Українській Драматургії» М. Комарова зазначається ще трьохактова драма І. Франка «Три князі на один престол», але вона ніде не була надрукована. Крім того, І. Франкові належить ще кілька драматичних перекладів та переробок з Байрона, Гете, Лесінга і інших авторів.

П'єси І. Франка не відзначаються ні оригінальним змістом, ні досконалою формою. Вони—найменш помітна частина в його багатій літературній творчості. В еволюції українського театру п'єси І. Франка теж не відіграли-будь якої помітної ролі. Не дивлячись на це, їх все-таки цікаво й зараз перечитати, а де-які з них, на мій погляд, варті й того, щоби їх показати в театрі. Особливо в добу репертуарного

голоду і особливо в театрах, що носить в своєму титулі ім'я І. Франка.

Отже вид-во «Рух» мало рацію, коли в своїй «Театральній Бібліотеці» дало чотири п'єси І. Франка:

- «Украдене щастя»,
- «Учитель»,
- «Майстер Чирняк» і
- «Будка ч. 27».

Перша з цих п'єс—«Украдене щастя»—є типовою мелодрамою з сільського життя. На фоні мужицького безправ'я і злиднів (місце дійства—село Незваничі, в Галичині) розгортається любовна драма жінки, що мусила або губити вік свій за нелюбим, хоч і добрим, чоловіком, або забути за мораль і кинутися в обійми коханого. Героїня І. Франка йде другим шляхом і намагається хоч у такий спосіб вирвати з пазурів долі своє «украдене щастя». Але чоловік її, доведений до нестями, забиває свого супротивника (водночас інтимного і класового) і на цій катастрофі мелодрама кінчається. Для сучасного народнього театру ця п'єса навряд чи може бути дуже цікавою, хоч написана вона далеко сильніше багатьох інших «нешасних кохань»: іншим життям живе сучасне українське село, на іншому фоні відбуваються його родинні драми. А нові люди вимагають і нових пісень.

Більш характерна для І. Франка і більш сучасна своїм змістом комедія «Учитель». Тут дія відбувається в глухій гірській селі, поміж темних, некультурних бойків. Закінчений сюди долею учитель героїчно бореться з сільською темрявою і такими «культуртрегерами», як сільський арендар і лихвар Вольф. Ця боротьба носить не так комедійний як драматичний характер і малюється І. Франком надзвичайно реально і яскраво. Читач і глядач (ця п'єса була в репертуарі театру М. Садовського, в Київі) з напруженням стежить за ходом цієї боротьби і щиро радіє перемозі учителя. Задурені бойки, нарешті, розуміють хто їм друг і хто ворог і життя учителя далі могло-би поліпшитися. Але заходами Вольфа його переводять у другий, ще більш темний куток і він, виснажений, хоробливий, мусить знов починати ту ж саму боротьбу.

Зміст цієї п'єси не стратив актуальності і в наш час і можна побажати їй успіху в сільських театрах. Тим більш, що і з боку сценічного вона краще удалася І. Франкові, ніж інші п'єси. В попередніх виданнях цієї п'єси був штучний кінець з *deus ex machina* в особі жандарма. В виданні «Рух» цю недолатність виправлено, від чого п'єса багато виграла.

Із виданих «Рухом» одноактивок І. Франка «Майстер Чирняк» малює той самий момент машиноборства, що недавно був розроблений в п'єсі Е. Толера (під назвою «Машиноборці» ця п'єса виставлялась в театрі «Березіль»). З театрального боку це річ

дуже слабенька: з довгими розмовами, малою акцією і мало-цікавою трактовкою теми.

Далеко ефектовніша «Будка ч. 27». Тема цієї п'єси все теж «нешасне кохання». Багатий парубок зраджує вбогу дівчину і доводить її через злочин до становища напів-божевільної жебрачки. П'єса починається з того моменту, коли жебрачка мстить за свою загублену долю (випробуваний Ібсенівський прийом: починати епілогом). Ця помста відбувається саме тоді, коли багатій-облудник, тепер підстаркуватий удовець, сватається до молоді дівчини, дочки будника. Жебрачка з'являється перед ним грізним привидом минулого і губить його разом з собою, під потягом. В добрій театральній постановці «Будка ч. 27» може бути дуже ефективною, а соціальна підкладка вносить її з кола набридлих любовних сюжетів і ставить на окремому місці.

Було-б дуже бажано, як-би в день роковин І. Франка державний драматичний театр його імені показав кращі з його драматичних творів («Учитель», «Будка ч. 27») і тим самим заохтив-би до них і наших аматорів, що по цей день пережовують макулатуру «малоросійських театрів».

А вид-ву «Рух» можна побажати видати й інші п'єси І. Франка, що зовсім невідомі ні читачам ні театрам ¹⁾.

Я. Мамонтів.

Л. ДМИТРОВА. Вона прийшла...

Малюнки селянського життя на 3 дії. В-во «Червоний Шлях». 1925 р. ст. 39. Ціна 25 коп.

Перша дія відбувається на сільській вулиці біля хати селянина-середняка Гната Федощенка. Гнат б'є свою дочку Марійку за те, що «вона злигалась з якимсь фабричним, та й ніс у книжки встромила! За дочку вступається мати і вмовляє Марійку покинути книжки—не в них, мовляв, щастя. Надходить піп, теж каже, що з книжками «й до лиха недалеко». Гнат кличе попа до хати, на слив'янку. Приходить Марійчина подруга Палажка. З'являється Андрій, парубок, що працює вже три роки на фабриці. Андрій підмовляє Марійку тікати з ним до міста, після певних вагань, Марійка згоджується.

2-я дія—в лісі, серед Григор'ївських бандитів. Розмови про різні розбишацтва, злочини й пригоди... Приводять полонених—червону розвідку—двох червоноармійців та одну жінку. Бліда Марійка (це вона) викликає співчуття у одного з банди Панаса. Полонених хочуть везти до отамана, але виявляється, що отаман поїхав «чистити» село Палажку. Розмова з полоненими.

¹⁾ Прим. редакції: як відомо, «Рух» і «Книгоспілка» разом готують повне зібрання творів І. Франка в 30 томах.

Марійка поволі одкриває очі бандитам, розповідаючи за що й за кого борються більшовики та кого обороняють й обстоюють бандитські отамани та всі ті, що борються ніби «за Україну». Врешті решт між бандитами счиняється бійка, Марійку поранили. Прибігає післанець, сповіщає, що треба тікати, бо наступають червоні, а отаман з своїм загonom утік ще зранку. Але бандити не думають тікати, вони зрозуміли вже з ким їм треба йти, «хай живе Червона армія»—кричать вони.

3-я дія, село, жінвідділ. Тут є чоловіки й жінки. Розмови про те, як тяжко жилося жінці раніш, скільки вона лиха терпіла, а зараз зовсім инше життя—то-що. З'являється Марійка, вона приїхала з міста, щоб перевести в своєму селі свято Жовтневої революції, що незабаром має відбутися. Всі раді Марійці й вітають в її особі нову жінку, дочку революції.

Як видно вже з цього переказу «Вона прийшла» не має якоїсь інтриги чи суцільної фабули, отже це не п'єса, це лише «малюнки», як називає їх і сама авторка, малюнки об'єднані лише загальною думкою—показати революцію в різних стадіях її розвитку.

Отже, коли розглядати цих три малюнки (три дії) окремо—а так їх доводиться розглядати—то треба сказати, що перші два малюнки написано цілком вдало, сценічно, в живому темпі та з швидким розгортанням дії, особливо вдалися авторці друга дія—у бандитському коші. Але третя дія значно слабша,—мало того що тут нема розвитку, наростання дії—на ній же позначився вплив старої школи укр. драматургів: на засіданні жінвідділу, у виконкомі, дієві особи поводяться, як на вечорницях у якій-небудь—«З під вінця в труну»: «кидається до дівчини, схоплює й кружляє по сцені», «крутить дівчину по кімнаті», «схоплює її в обійми»—такими ремарками та відповідними їм репліками пересипано сцени засідання жінвідділу.

У мові та в складні Дмитрової багато сухого книжкового елементу та різних недоладностей: селянин-бандит каже: «отаман серйозно наказував» (ст. 16),—жінка-селянка: «Одіди, сатано! тут серйозна справа» (ст. 31), баба: хай чоловіки цим займаються» (вчать грамоти (ст. 32), «взяла Йвася за руки»—земісць: за руку або на руки (ст. 25), «Наськин батько», «Наська»—це здрібніле від сл. Настя (ст. 11), «Ах, ти ж, йолопе» «Ах, ти сволота»—каже батько до дочки (ст. 7) та інші.

По-за всім цим п'єсу треба визнати потрібною й цілком підходящою для сільських театрів. Коли ж при постановці буде відповідно почищено 3 дію від вечорничного намулу та з малюнків Дмитрової буде гарна агітка, особливо на різні жіночі дні й кампанії.

І. Ш-ко.

ВОЛОДИМИР ГЖИЦЬКИЙ. «По Зорі».

Дитяча п'єса на 3 дії. Видавництво «Червоний Шлях», 1925 р., 80 стор. Ц. 40 к.

Дієвих осіб 17 (16 м. і 1 ж.) і гурт (єгри, повстанці). Хор, балет, музика. Декорації—хата, гори, полоника в горах. Хор, балет і музику в разі потреби при постановці на невеличкій сцені надається викреслити не порушуючи змісту п'єси. Отже з технічного боку п'єса придатна для постановки на будь-якій сцені.

Автор уміло скористався старою напівказковою, напівсимволічною формою дитячих п'єс, вложивши в неї бадьорий, революційних зміст. Також влучно використано елементи театрального видовиська і театральні ефекти. Співи, танці і музики доречно вплетено в дію, і від того вистава набірає соковитості й театральності. В цілому п'єсу доводиться визнати вдалим, сценічним твором. Серед видруктованих досі, вона є чи не одною з найкращих. Легкість постановки з технічного боку дає їй доступ на невеличкі сцени клубів і шкільних театрів. Гарно змальовано постати дітей, а надто старшого, Юрки й найменшого—Олеса. П'єсу написано віршем, примітивним, але зручним для сценічного перетворення.

Хибою п'єси слід визнати те, що в ній при 16 мужських ролях і гурті теж з мужчин, всього одна жіночка. До того ж п'єса не годиться для виконання виключно дітям. Де-які ролі треба виконувати дорослим (батько, ватажок, чабан, повстанці, пан, єгри). Це скоріше п'єса репертуару дитячого театру, де доросли грають для дітей.

Головна ж хиба п'єси в тому, що її символіка не скрізь зрозуміла: тернистий шлях... Зневір'я на цьому шляху подорожніх... зрештою самі ці «Червоні Зорі»—для дітей, можливо, не будуть зрозумілі. Слід в постановці п'єсу опростити, скинувши елементи казковості, і виставляти п'єсу цілком в реальних тонах.

Ю. Смоліч.

Червоні свята. Читанка-декламатор для дітей. Уложив М. Ю. Панченко. Головоцвixом Наркомосу рекомендовано до вжиту в дитячих установах Соцвixу. ДВУ. 1925 р. Стор. 326. Ц. 1 крб. 35 к.

Найбільше зло нашої школи—це коли в ній не вистарчає книжок, особливо—літератури для дітей, і тому звичайна читанка в школі уже менше зло: вона хоч до якої міри, хоч як-небудь задовольняє дитячий голод на книжку. Ступенем вище стоїть «читанка-декламатор», що вносить вже свіжіший струмок в шкільне життя хоча б

уже тим, що з тісної шкільної кімнати перетягає працю дітей до клубної, до великої залі під час різних святкувань, до «позашкільної» праці. З цього власне боку й цікаво подивитися на читанку-декламатор М. Панченка «Червоні свята», що недавно вийшла в світ. «Червоні свята» — доволі товстенька книжка середнього формату з чітким шрифтом на гарному папері. На 326 сторінках дано добірний матеріал для червоних вечірок, свят і т. и. Матеріал підібрано вміло й старанно й розміщено в хронологічному порядку самих свят: Жовтень, за радянською смугою (пам'яті К. Лібкнехта та Р. Люксембург), Червоне Різдво, 1905 р., Ленін, Червона армія, День робітничі, Лютнева революція (пам'яті Т. Шевченка), Паризька комуна, Ленський розстріл, Перше Травня. Майже в кожному відділові єсть, так би мовити, «вводна» стаття, де-кілька оповідань чи уривків з оповідань, вірші й наприкінці — чотирьох розділів — невеличкі п'єски. Оповідання коротенькі, ідеологічно витримані й майже всі (за невеликим винятком) з легкою для дитини мовою. На віршах довго зупинятися не приходиться — через те, що тут була більша змога вибрати, ніж серед оповідань, але все ж таки єсть слабші вірші, що їх уміщено, очевидно, лише за браком кращого. Що ж до «сценічного відділу» то він — мало вдалий. Інценіровки та п'єски здебільшого — нудні та й з педагогічного боку мало придатні (не всі). Принаймні, це — ще велике питання, чи можна протягом однієї дії накопичувати цілу армію алегоричних фігур, як це зробив т. Епик у своїй п'єсці «Що снилося старому рокові», до речі й сама п'єска не становить літературної вартості. П'єска Романович-Ткаченкової наївно-солоденька.

Але не зважаючи на ці хиби, які, маємо надію, при перевиданні читанки буде виправлено, читанка в цілому справляє на малого читача дуже гарне враження. Строго витримано революційний зміст, пролетарському ідеології. Матер'ял різно-барвний, живий і для дітей цікавий, до того ж — маловідомий. Чи не найбільша ж вартість «Червоних свят» полягає в тому, що для них використано й твори дітей, хоч, правда, вони складають поки що досить малий відсоток усього творів. Так наприклад, шкода, що до розділу «Ленін» їх зовсім не введено. Ленін, зокрема — його смерть зайняли не аби яке місце в дитячих творах, серед яких можна зустріти дійсно талановиті й цікаві, й використати їх в читанці-декламаторі для дітей було би варт. Але почин в цьому напрямкові (що до використання дитячої творчості) зроблено, й побажаємо його продовження. В цілому — «Червоні свята» можна сміло вітати й рекомендувати до вжитку в установах соціального виховання; як це уже й зробив Головоцких.

К. Попова.

А. МАШКИН. Пути марксистской критики. Г. И. У. 1925. Ц. 50 коп.

Невеличка книжка проф. А. Машкіна, яка розрахована не лише на спеціаліста-педагога, освітлює одно з сучасних питань в науці літературної критики. На початку спиняється на критичний методі російських та західно-європейських критиків-позитивистів. (Овс.-Куліковський, Страхов, Веселовський, Горнфельд, Гизу, Сен-Бев, Тен); усі вони хоча й спирались на певні соціальні факти, проте не досить ясно зрозуміли історичний зміст соціальних явищ. Згадана школа оперувала над соціальними явищами, наче вже готовими формами життя; їх суть зоставалась нерозкритою, первооснова не з'ясовувалась. «Колиска соціальних угруповань — а саме виробничі відношення — залишилися темними для критиків». У А. Машкіна наведено яскравий приклад того, як не зрозумілою зостається для читача, через критику позитивистів, поезія Пушкіна.

Далі автор говорить про шляхи розвитку марксистської критичної думки. Ні самому Марксу, чи його безпосереднім учням, не довелося прикласти доктрину до аналізу літературних явищ — було досить моментів соціальної боротьби; трактати Меринга про Лессінга та Шіллера — поодинокі. Що ж до пізніших марксистів, то їм довелося, особливо у Росії, стати на боротьбу з ідеалістичною філософією (у Росії — з народництвом).

Цікаві однак застереження А. Машкіна. У поясненні літературних явищ не слід зачіпати явища дрібні, — різні літературні напрями. Слід мати на увазі цілі епохи, великі зміни в мистецтві. Даремно, гадає автор, бачити, за другими, у марксистській критиці агітаційну тенденційність, а не виявлення соціального генезу поетичного твору. Отже справді — усяка критика — і марксистська також, бере на увагу не лише зміст творів, але і композицію їх, мову, ритм і т. и. Критик-марксист має з'ясувати без усяких ідеалістичних фантазій й зайвих слів, чому «це» намальовано, і чому воно «так» намальовано. Тут же маємо досить докладно наведені зразки аналізу творів Блока — «Дванадцять» та Верхарна — «Повстання».

Велику вагу надано також праці Плеханова «Литературные взгляды Белинского». Це є приклад ґрунтовної марксистської критики.

Таке ж значіння надається й другій праці Плеханова «Французская драматическая литература и французская живопись XVIII в. с точки зрения социологии».

Як же марксистською методикою можна з'ясувати форму твору? Яке значіння мають соціальні явища. Розв'язано це питання так: «Кожна група, чи клас, через письменників своєї групи відбиває психику класу, її настрої й ідеали».

Автор знає своїх читачів, їх смаки—не лише—до змісту, але й до форми.

Отже психіка класів, повторює Машкін за Троцьким, змінюється й за нею тягнеться зміна смаків. Тому зрозуміло, що у свій час для своєї групи буржуазної А. Аверченко писав «Дванадцять ножей в спину революції», тоді як Блок дав «Дванадцять» для своєї групи.

Не уникнуть також, на думку автора, на тих самих підставах, й так звані «об'єктивні» письменники—вони є лише представники тої групи інтелігенції, що одірвалася від творчої участі в нашій сучасності.

Цілком в усіх випадках треба, каже Машкін, перекладати язык мистецтва на язык соціології. Це єдиний шлях правдивої критики—й шлях не тісний, а широкий...

Стаття проф. Машкіна складена з лекцій, що зачитано у глухій провінції, як він сам каже, де не можна було дістати потрібного матеріалу. Це може вибачити побіжність змісту в де-яких місцях.

На нашому ринку бракує книжок в справах марксістської літературної критики. Під цим зглядом книжечка проф. А. Машкіна безперечно є цінною для читача, особливо не усвідомленого в цих справах.

Ів. Єрофіїв.

ДИТЯЧА ЛІТЕРАТУРА.

Ленін і діти. Збірник для дітей. Державне видавництво України. 1925 рік. Уложив А. Воронець. Стр. 107. Ц. 45 к.

Цей невеликий збіричок є цінна книга для дитячої бібліотеки. В ньому зібрано до купи вичерпуючи-повний літературний матеріал про Леніна в приступний для дітей формі. Вдало підібрані й цікаві статті та вірші дають дітям близький і рідний портрет дідуся «Ілліча».

Книжку поділено на чотири відділи. Перший «Біля великої могили» містить в собі спогади про велику втрату. Тут здебільшого описується похорон Ілліча й враження від них самих дітей, яким пощастило побувати коло труни В. І. Леніна, або висловлюється глибокий дитячий сум з приводу смерті «дідуся». Невеликі статті, або просто замітки, свідчать про те, оскільки Ленін був дорогий дітям. Багато тут неоганих віршів, є й ілюстрації (Ілліч в труні, будинок в Горках, де вмер В. І. Ленін).

В другому відділі «хто такий Ленін» міститься біографія В. І. Леніна, починаючи з дитячих років В. І. й кінчаючи його революційною роботою, його ролюю провідника й простим сердечним відношенням до людей. Тут підкреслюється й те, як цінили В. І. Леніна його вороги й друзі й зокрема східні народи.

Відділ «Ленін і діти» містить в собі кілька хороших ілюстрацій в супроводі невеликих статтів, що характеризують відношення дітей до «Ілліча». Тут намальовано, між иншим, як Ленін за няньку («аз Леніна й нянька добра») розважає маленьку доньку свого приятеля, що залишав її на час у «Ілліча», говориться й про турботи Леніна про дітей і про любов дітей до нього.

У відділі «Чому нам дорогий Ленін» в низці невеликих статтів говориться про

те, що зроблено В. І. Леніним для дітей і для робітника й селянина взагалі. «Ми—казав В. І. Ленін—зруйнували старий суспільний лад, але закінчити його ми не встигнем, це зробить наше молоде покоління». Автор зазначає, як уважно ставився В. І. до долі дітей робітників і селян, як вірно він накреслив шлях підготовки нової зміни. Із зазначених тут віршів особливо гарний «Ленінці йдуть» В. Сосюри й «Ростить же квіти молодії» Людмили Волошки.

На прикінці збірника вміщено цінний бібліографічний покажчик: «Що читати дітям про Леніна».

Т. Ганжулевич.

«ЧЕРВОНІ КВІТИ» ч. 12 (15). Жовтень 1924 року. **«Октябрьские восходы»** ч. 17. Ноябрь 1924 г.

Двохтижневі журнали для дітей шкільного віку. Органи Центрального бюро дитячого руху й Головоцвх'у Н. К. О. України. Стор. 24. Видавництво—Д. В. У. м. Харків. Ц. 30 коп.

Два журналу для школярів України видає Д. В. У. Перший—українською мовою, а другий—російською. У обох і видавець і шеф—один і той же. У першого й другого редактори—редакційні колегії. Інакше—обидва в однакових умовах і юридично і матеріально. Це видно хоч би з того, що до жовтневих свят обидва повинні були випустити № 22, а замість цього маємо ч. 12 і ч. 17.

Випускають же книжки, як бачимо, не однаково: «Ч. К.» одтали, аж на 5 №№. Зі змістом—що відміною між ними є по суті лише мова.

Зазначене число «Ч. К.» присвячене жовтневій революції. Низка статтів каже про це: А. Буценко, М. Миронів і В. Лір. У числі

багато місця одведено подіям, життю й праці юних лєнінцїв у формі статтів, відчитів і дописів пікорів: Радченківна, Бернштейн, Карпова, Шварцман, Пікор і т. ин...

Розділи: «За кордоном» і «По радянському союзу» — найслабіші в журналі: в них замість того, щоби дати інформації про діяльність і події близькі дитячим інтересам, подаються відомості про партизанщину в Польщі, про нараду в справі вищої недосвіти й т. ин.

Слабий, порівнюючи, розділ і: «В часи одпочинку».

Цікавіший розділ художній і науково-популярний. В цьому числі маємо оповідання В. Задорожного: «Червона зірка», невеличке розміром, написане жваво й цікаво для школярів, хоч і погіршує сантиментальністю.

Популярне оповідання Л. Воронця — «На цукроварні», дуже програє відсутністю ілюстрацій цукроварного заводу, хоч викладено добре.

З гарним оповіданням О. Копиленка: «Юрко», — зробили неприпустиму річ, на самому цікавому місці обірвали з приміткою: «кінець буде»; тому губиться суцільність враження в недолітків-читачів і окреме число стає непридатною книжкою в бібліотеці школи, клубу чи будинку...

З віршів? Відзначаємо невизначних Г. Плискунівського: «Дитяча осінь»; «Піонери» — Д. Коваленка? Рядки: «Ей, Макдональде, чого надуваєшся, як тукнемо — зіб'ємо з ніг!» — колять око..., але технічну неудоконаленість можна виправдати тільки тим, що автор — юнак, що ще тільки починає віршувати. «Добридень, Ленін!» (уринок з поеми) І. Дніпровського напевне буде декламуватися в старших класах трудшкіл так само, як і «Жовтнева революція», — В. Поліщука.

Журнал рясно ілюстрований фотографіями, заставками, кінцівками й спеціально виготовленими малюнками.

Шрифт чіткий, коректурних помилок не помітно. Кольорова обкладинка звертає увагу читачів-недолітків.

До хиб журналу належить занадто малий звязок його редакції з сільським учительством, що одбивається на дописах і листуванні «Ч. К.» І тоді, як у кожному майже числі є художній матеріал про життя дітей села (про це спеціально дбає «Плуг»), про життя та діяльність дитячих організацій по селах, в «Ч. К.» матеріалу бракує.

Ч. 17 «О. В.» починається статтею В. Лира: «Піонер — всем ребятам пример!» у формі оповідання, тому од Гриші-піонера і йдуть такі різкі пахощі «послушного й добродетельного мальчика» старо-дитячої моралізуючої літератури часів царату. Оповідання А. Фролова: «К своїм» починається: «В одном из приютов я встретил мальчика с орденом высшего военного отличия»... Де й коли автор був у приютах — невідомо тільки по змісту наче у нас в С.Р.С.Р., хоч определити місцевости зовсім не можна,

але фігурують червоноармійці... Нудно й багатословно розповідається, як хлопчик тікав «до своїх» з кількома червоноармійцями й задавив вартового...

Розділ: «В школе» значно цікавіший (фотографії). Інтересна стаття Миронова: «Трипольская трагедия». Нудний вірш «Осень» Г. Агнiewiczа.

...Тихо ходит осень в туфлях из сафьяна. Погрустит. Посмотрит в зеркало

из лужиц — в тишине скамеек влажных от тумана...

Ні, рішуче, ні, — цього вірша в радянських школах декламувати не повинні, хіба в еміграції...

Такою-ж старовиною віє й од оповідання «Товарищеский суд» Л. Андреевої; тут змінено тільки назви, але суть остається гімназійного добродійства...

Розділ: «За работой» — складається з коротеньких дописів піонерів і оздоблений двома фотографічними знімками, вірш Гр. Знаменського: «Случай из моей жизни», стаття про фаянсовий завод — Афро й допис про екскурсію в Москву рішуче переконають, що це радянський журнал для школярів.

На внутрішніх сторінках обкладинки розділ: «Наша связь» — листування піонерських організацій і: «Что я видел»... Ще більше підкреслюють ілюзію! «Задуманное слово» в новому одягу «Октябрьских всходов»... Дуже сумне явище.

Для обох журналів бажано: побільше активного еднання в усіх розділах з піонерськими організаціями, тіснішого співробітництва в них комсомольців-керівників дитрухом, червоного вчителства й революційних літературних об'єднань!

В. Череди́ченко.

МИТРУСЬ. — Розвага на дозвіллі.

Збірка скороговірок, сміховинок, загадок, різних ігр, шарад, ребусів та крутиголовок для шкільної й нешкільної молоді.

Наукапедком головоцвиху У. С. Р. Р ухвалив до вжитку в установах Соцвиху. Видання Книгоспілки. Харків — Київ. 1925 р. Форм. 8°, стор. 142. Ц. 1 карб.

От книжка, за яку напевно нарікатимуть на «Книгоспілку» й юні лєнінці, й усі установи соцвиху, профобру, сельбуди та хатичитальні за те, що випустила її тільки в 5000 примірниках!

У збірці коло 500 №№ нехитрих і цікавих для дітей, підлітків і юнаків. Однаково для села й для міста.

Кілька слів про вагу таких збірок для нашої доби активного підвищення культурного рівня робітників та селян. Без сумніву, за допомогою таких збірок характер розваг

на вечірках, досвітках, в клубах,—одміниться на краще. Грають в карти, б'ються на кулачках, займаються обгужуванням «ближніх» часто тільки через незнання, як краще використати час відпочинку. Ця збірка повинна стати першою ластівкою... За нею мають з'явитися збірки вже з складнішим матеріалом, пристосованим для дорослої молоді міста.

Що до самого змісту, то хіба можна закинути «суто-українські» теми, але призначення збірки для дітей віку соцвиху це виправдує.

Зовнішній вигляд книжки чепурний, шрифт бездоганний, сила малюнків у тексті. Ціна невисока.

В. Чередниченко.

Червоні квіти. Ч. 1, 2. Журнал для дітей шкільного віку. Орган ЦБ дитруху і Головоцвиху НКО. Хрк. ДВУ. 1925 р. ц. 35 коп.

Нарешті журнал стає акуратним. Як раз на кінець січня маємо дві книжки за січень Ч. 1—мало в чім відрізняється від попередніх чисел за 1924 рік. Журнал так само мало зв'язався з читачами, мало звертає уваги на твори самих дітей, іноді подає матеріал в скучній, сухій обробці. Правда, ч. 1. має багатенько дописів, є цікаві, як скажемо, «Як їздили перший раз до бору»... про «змичку», діяльність окремих піонеротрядів і т. и. Стаття «Вироб паперу» цікавою булаб, колиб краще її переклали—

дивні, нечувані терміни псують все. Весела поезія «тут, тут, тут», Бурдуна, «Паровик» Г. Коляди. Опов. «Односума» «Максим-незаможник» якесь бліде, фабула має мало дії, немає зацікавлюючого елементу, а без нього воно—скупне.

Ч. 2 присвячене т. Леніну та подіям 1905 року. Малюнки виконано порівнюючи вдало, особливо на першій сторінці, де Ілліч іде. Добре, просто і ясно складено статтю «Як друкується наш журнал»—ми особливо вітаємо журнал за численні малюнки до таких статтів—на двох сторінках цієї статті розміщено 9 малюнків. Зате неможна замовчати великої, нудної, не для дітей—(скоріше для історичних журналів) писаної статті «Селянські рухи на Україні в 1905—1907 р.» (Мірза Авак-янц). Автор розробив багато матеріалу, але подав в убивчій формі, на зразок нудних історичних розвідок. Ну, а видавництво і редакція не додали жодного малюнка (невже ж художників не «вдохновили» ці питання), не виділено жодного рядка, підзаголовка. 3½ сторінки одноманітного читання!

«Максим незаможник», велика і мало цікава своєю фабулою. Поезій мало, вони присвячені подіям 1905 р. та 1924 (крівава неділя і смерть Леніна). Дописів мало, відділу розваг немає. Тираж журналу побільшено до 5000.

Коли журнал буде оживлено малюнками і більше дано дитячої творчості, можна сподіватися, що цього тиражу буде замало.

М. Биковець.

АНТИРЕЛІГІЙНА ПРОПАГАНДА.

ОМ. ЯРОСЛАВСЬКИЙ. Біблія для вірних і невірних. Частина третя. Ісход. (Друга книга Мойсея). Переклав Михайло Щербак. Держ. вид. України, 1925 р., 92 стор., 50 коп.

Видану в 1924 р. в 20.000 примірників «Біблію для вірних і невірних» тов. Ом. Ярославського, що мала великий успіх в РСФРР, перекладено й видано українською мовою. Тов. Ярославський розглядає розділ за розділом так звану другу книжку Мойсея «Ісход» й знаходить там не святе письмо, що писано по навчанню від духа святого, а дуже недолатно складену попівську вигадку, що дає матеріал для легких оповідань про дива в решеті.

Тов. Ом. Ярославський розглядає угоду, що не відбулася, поміж єгипетським фараоном і богобоязними єврейськими бабами-повитухами, описує немовля в корзині,

говорить про Мойсееве одруження з поповою донькою, як бог забуває й згадує—описує кари єгипетські, криваву жагу божу; дива в решеті під час ісходу євреїв з Єгипту, подорож євреїв по морю, як по сухому, хвалійну пісню євреїв з приводу переходу через Чермне море, «сім верст до небес та все лісом», говорить що те, як бог командував своєму улюбленому Мойсееві: «Руки вгору», хто і як писав закони Мойсееві («Закон Божий»), як Мойсей заперошував очі євреям порохом та димом, як єврейські жерці вустами боговими ставили перед задуреними такі вимоги: «Гони монету!» подає таксу богову, говорить про божі мазі та парфюмерію, про богову кухню, про хабарі чи то попові, чи богові, розповідає, як Аарон зробив золоте теля на вимогу євреїв хіба не однаково якому богові молитися? Всі боги з одного поля ягоди. Всіх їх вигадала й зробила людина, всі вони непотрібні, шкідливі для людини.

Від Ісходу так і дме основами рабовласницької біблійської морали, рабовласницького законодавства. Тов. Ом. Ярославський викриває дух національної ненависти, релігійної нетерплячості, звірячого фанатизму, рабовласницької жорстокості, попівської зажерливості й попівської брехні, що ними просяк Ісход.

Книгу написано загальноприступною мовою, зрозумілою для селян. Автор має на меті—допомогти «ісходу» вірних з полону й рабства попівських вигадок і цього досягає, про це свідчить широке поширення «Біблії». Вона розкриває очі вірних на справжній зміст так званих книг святого

письма й пояснює їм ще раз, чому Радянська влада заборонила навчати дітей так званого «закону божого».

В дійсності жадної книги стародавніх заповітів Моїсей не писав. Не писав він і так званих законів Моїсеевих. Європейські жерці вигадали казку про те, наче-б то богом написано Моїсееві закони. Справді-ж так звані закони Моїсея й книги біблії було складено в різні часи, їх неодноразово змінювало й додавалося людьми.

Книга т. Ярославського потрібна не тільки для антирелігійників, але й для широких мас читачів.

І. Сухоплюєв.